

İNCİLLERDE ve İSLAM TEFSİR GELENEĞİNDE YAHUDA İSKARYOT¹

Doç. Dr. Fethi Ahmet POLAT
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

*“En büyük cezaya çarptırılan,
Şu yukarıdaki ruh’ dedi, ustam, ‘İskaryot Yahuda’;
Başı ağzın içinde, çırpınan ayaklar boşlukta...”²*

ÖZET

Bu makale, mevcut İncillerden Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncili ile Barnaba, Aziz Thomas ve Yahuda İncillerini mukayeseli bir şekilde incelemek suretiyle Yahuda İskaryot hakkında Hıristiyan düşüncesinde varolan algıları değerlendirmekte ve bu konuda İslam tefsir kaynaklarındaki bilgileri tahlil etmektedir. Bu çerçevede, İsa'nın çarmıha gerilmesinin, bir havarinin ihaneti sebebiyle mi yoksa ilahi bir görevlendirmeye boyun eğen itaatkar bir havarinin misyonunu icra etmesiyle mi gerçekleştiğine dair kuşkulu sorular sormaktadır. Konu hakkında İslam tarihindeki pek çok rivayet ve anlatı, kanonik ve apokrif İncillerde zikredilen tarihi bilgilerle örtüşmektedir; şu kadar var ki Kuran'da Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği iddiası tümüyle reddedilir ve çarmıha gerilenin, İsa'ya benzetilen bir başka şahıs olduğu vurgulanır; oysa eldeki kanonik ve apokrif İncillerde Yahuda İskaryot hem bir hain hem de bir kahraman olarak resmedilmektedir.

Anahtar kelimeler: Yahuda İskaryot, Kanonik İnciller, Apokrif İnciller, Tefsir, Çarmıh, İsa'nın Ref'i

ABSTRACT

Judas Iscariot in the Gospels and in the Islamic Tradition of Interpretation

*“‘That foremost soul up there,’ the master said,
‘Whose limbs are quivering with intenser pain?
Is Judas, called Iscariot: See! His head
Inside he heath, outside his legs remain...’³*

¹ Türkçe tercümesi verilen makalenin İngilizce aslı için bk. Fethi Ahmet Polat, “Judas Iscariot in the Gospels and in the Islamic Tradition of Interpretation”, *HIKMA: Journal of Islamic Theology and Religious Education*, sayı: 2, Freiburg 2011. Makale, yazarın kendisi tarafından kısmi müdahalelerle ve Türk okuyucusu için önerilmesi uygun olduğu düşünülen farklı kaynakların ilave edilmesiyle Türkçeye çevrilmiştir.

² Dante Alighieri (721/1321), The First Canticle, Inferno, of the Divine Comedy of Dante Alighieri (Trans. Thomas William Parsons), Cambridge Press of John Wilson and Son, Boston 1867, pp. 212; İlahi Komedyası (tr. Rekin Teksoy), Oğlak, İstanbul 2004, s. 279-280.

³ Dante Alighieri (721/1321), the First Canticle, Inferno, of the Divine Comedy of Dante Alighieri (Trans. Thomas William Parsons), Cambridge Press of John Wilson and Son, Boston 1867, pp. → →

This article attempts to clarify the question of the role of Judas in the gospels and to put forth the information about this issue by comparing the aforementioned gospels and their attempts to challenge the link between these data and the accounts of the crucifixion of Jesus Christ by the betrayal of an apostle, especially within the approaches to crucifixion in Islamic thought. Most of the existing narrations and explanations about the issue appear in the Canonical and Apocryphal Gospels and in the Holy Qur'an. Most of the reports that appear in the books of the interpretation of the Holy Qur'an are in harmony with canonical Gospels to a great extent. The differing point in these resources is the clear Qur'anic information concerning the fact that the person crucified was not Jesus Christ. On the other hand, it is doubtless that one should handle the passages that appear in the canonical and apocryphal Gospels regarding Judas Iscariot's being either a betrayer or "a hero" with care.

Key words: Judas Iscariot, Canonical Gospels, Apocryphal Gospels, Exegesis of the Holy Qur'an, Crucifixion, Raising of Jesus to God

GİRİŞ

Kilise tarafından apokrif⁴ kabul edilen İncillerden bugün elimizde mütedavil olanlar içerisinde meşhur olanları Barnaba, Aziz Thomas ve son olarak bulunan Yahuda İncili'dir. Doğrusu bu İncillerin otantik olup olmadıklarına dair birçok tartışmanın yapıldığı bilinmektedir. Özellikle kilisenin, bazı temel itikadî konular hakkında eldeki dört İncil'den farklı pasajlara sahip olan Kıbrıs Yahudilerinden Yusuf Barnaba İncili⁵ hakkında sert eleştirileri bulunmaktadır. Havari olup olmadığı da tartışılan bu şahsın kaleme aldığı İncil'in bir Müslüman tarafından yazıldığını iddia edenlerin sayısı az değildir,⁶ ancak Barnaba İncili'nin mevsukiyeti konusunda -en azından diğer dört İncil kadar- yapılmış ciddi araştırmalar bulunmaktadır.⁷ Bunlara dayanarak makalemizde Barnaba İncili'nin de ele alınmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Öte yandan mukayeselerde mutlaka bu İncil'e müracaat etmemizi gerektiren husus, ele aldığımız konu hakkın-

→ →
212.

⁴ Hıristiyan dünyasında çeşitli dönemlerde toplanan konsiller neticesinde varolan yüzlerce İncil nüshasından dört tanesi (Matta, Markos, Luka, Yuhanna İncilleri) kanonik; yani sahih, sağlam İncil olarak kabul edilirken bunların dışındaki İnciller (Aziz Thomas, Barnabas, Yahuda İncilleri gibi İnciller) apokrif; yani uydurma, sahte İnciller olarak değerlendirilmiştir. Bk. Murphy, R.E., "Canon, Biblical", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003, III, 21-34; Henkey, C. H., "Apocrypha", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003, I, 548-558.

⁵ Resullerin İşleri 4: 36; Aygün, Abdurrahman, *Barnaba İncili* (nşr. Osman Cilacı), Tekin, Konya 1989, s. 7.

⁶ Barnaba'nın kendisinin dahi havarilerden biri olduğu tartışmalıdır. Bk. Gündüz, Şinasi, *Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu, Ankara 2001, s. 48. Hıristiyanlar, 16. ya da 17. asırda yaşamış olan İspanyol yahut İtalyan kökenli bir Morisko'ya ait olduğunu iddia ettikleri bu metnin, Müslümanların son zamanlarda dört elle sarıldıkları sözde orijinal Kutsal Kitap metinlerinden biri olduğunu, gerçekte ise bir orta asır bilimsel sahtekârlığından öte bir özelliği olmadığını ileri sürmektedirler. Bk. Huges, Thomas Patrick, *Dictionary of Islam*, Munshiram Manoharial Publishers, New Delhi 1995, s. 36-37; Schirrmacher, Christine, "the Influence of Higher Bible Criticism on Muslim Apologetics in the Nineteenth Century", *Muslim Perceptions of Other Religions: a Historical Survey* (nşr. Jacques Waardenburg), Oxford University Press, New York 1999, s. 274; Rhodes, J. N., "Barnabas", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003, 150-151.

⁷ Harman, Ömer Faruk, *Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Barnaba İncili* (Basılmamış), İstanbul 1994, s. 152-180.

da İslam düşüncesinde Barnaba İncili'ndeki muhtevayla paralel birçok izahın bulunmasıdır.

Apokrif İnciller içerisinde değerlendirmeye alacağımız ikinci İncil, bu makalenin de kaleme alınmasının nedeni olan İncil'dir. Yakın zamanlarda yeni bir İncil nüshasının bilim dünyasının dikkatine sunulmuş olması, konuyla ilgili böyle bir çalışmanın yapılmasının faydalı olacağı kanaatini uyandırmıştır. Tarihî yazmalar konusunda Ölü Deniz'in Kumran bölgesinden⁸ sonra oldukça mümbit bir arazi olan Mısır çölleri, 1959 yılında St. Thomas İncili'nin bulunmasından sonra, bu sefer Minye taraflarında bir mağarada bulunan On üç sayfalık Yahuda İncili'yle dikkatlerin tekrar Apokrif İncillere çevrilmesine neden oldu. 1970 yılında bulunan bu yazmaların, karbon testleri sonucu yaklaşık 1700 yıllık bir geçmişi olduğu tespit edildiğinde, çok önemli bir keşifle karşı karşıya olunduğu anlaşılmıştır. Eldeki belgelerin zaman içerisinde yıpranmaya başlaması üzerine, 2001 yılında İsviçre'deki bir vakıf tarafından Kopt dilinden İngilizceye tercüme ettirilen bu İncil, bugüne kadar var olan önemli bir iddia hakkında yeni şüpheler ortaya atmış görünüyor. Aslında ilk defa Lyon'daki bir papaz tarafından M. 180 yılında muharref olarak lanse edilen bu İncil'in varlığı bilinmekteydi; ancak o tarihten bu yana söz konusu İncil'in metnine rastlanmamıştı. Bazı araştırmacılar bu İncil'in, heretik Gnostikler arasında itibar gören ve m. 130 ile 170 arasında yazıya geçirilen bir İncil olduğunu ileri sürmüşlerdir;⁹ ne var ki yukarıda ifade edildiği üzere bulunan nüshalar üzerinde yapılan testler, nüshaların çok daha eski bir tarihe ait olduğunu ortaya koymuştur. *National Geographic Society* orijinal dildeki nüshalarla bunların bir komisyon tarafından yapılan, bizim de çalışmada istifade ettiğimiz, İngilizce tercümelerini yayımlamış bulunuyor.¹⁰ Bu

⁸ Osman, Ahmed, *Mahtûtâtü'l-Bahri'l-Meyyit*, Dâru'ş-Şurûk, Kahire, ts., s. 27. 1947 yılından beri bu bölge bilinmekte olup Ölü Deniz'e yakın bir yerdedir. Bk. Neishtat, Mordkhai, "Qumran", *Encyclopaedia Judaica* (ed. Fred Skolnik), I-XXII, Thomson and Gale, USA, XVI, 778. O dönemde burada yaşayan Hıristiyan topluluğa 'Kumran Topluluğu' adı verilmektedir. Bk. Bruce, F. F., *New Testament History*, a Galilee Book, New York 1980, s. 101.

⁹ Yamauchi, E. M., "Apocryphal Gospels", *the International Standard Bible Encyclopedia: A-D* (nşr. Geoffrey W. Bromiley), William B. Eerdmans Publishing, Wyoming 1995, s. 185.

¹⁰ Bu hususta aşağıdaki adreslerden yeterli bilgi alınabilir. <http://www9.nationalgeographic.com/lostgospel/> (10.02.2009); http://www.nytimes.com/2006/04/06/science/06cnd-judas.html?incamp=article_popular (10.02.2009); <http://www.abcnews.go.com/Primetime/story?id=1810169&page=1> (10.02.2009)

Son zamanlarda Amerika'da yapılan bir inceleme, adı geçen tercümenin yanlışlıklarla dolu olduğunu iddia etmektedir. Houston'daki Rice Üniversitesi uzmanlarından April D. DeConick, National Geographic uzmanlarının Yahuda İncilini yanlış çevirdiklerini ileri sürmüştür. DeConick, *The Thirteenth Apostle* adlı son kitabında, "Benim çevirim Yahuda'nın şeytan olduğunu ortaya koyuyor" demektedir. Kendi çeviri ve analizlerinin Yahuda'nın hain olduğu yolundaki geleneksel inansa uygun düştüğünü kaydeden DeConick, Yahuda İncilinin çevrilmesinde çok ciddi yanlışlar yapıldığını belirtmektedir. Bk. <http://www.aprildeconick.com/gospelofjudas.html> (10.02.2009); <http://www.nytimes.com/2007/12/01/opinion/01deconink.html?ex=1354251600&en=91c478a2d5fb0116&ei=5124&partner=permalink&exprod=permalink> (10.02.2009). Bize göre bu hususun da ciddi anlamda tetkik edilmesi gerekir.

Makalede, Rudolph Kasser ve arkadaşları tarafından yapılan tercüme kullanılmıştır. Bk. *The Gospel of Judas* (Trans. Rodolphe Kasser, Marvin Meyer, and Gregor Wurst in collaboration with Francois Gaudard), 2006. Francois Gaudard'dan yardım alınarak yapılan bu tercüme The National Geographic Society tarafından 2006 yılında neşredilmiştir.

makaleyi hazırladığımız sırada, aynı konuyla ilgili olarak Mahmut Aydın tarafından da bir makale hazırlandığını öğrendik, nitekim bu çalışma, internet üzerinden yayımlanan dergilerden birisinde neşredilmiştir.¹¹

Konuyla ilgili diğer bir İncil ise Thomas İncili olarak bilinmektedir; ancak bu İncil'de Yahuda hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.¹² Makalemiz, bu İncillerde Yahuda'nın rolünün ne olduğunu netleştirmeye ve bu konudaki bilgileri mezkûr İncilleri mukayese ederek ortaya koymaya çalışacak, hususen İslam düşüncesinde çarmıh hadisesi özelinde Hz. İsa'nın ele verilmesi konusundaki rivayetlerin bu bilgilerle olan bağlantısı sorgulanacaktır. Böyle bir incelemenin, İslam tefsir geleneğinde Ehl-i Kitap'tan gelen rivayetlerin ana damarlarını ortaya koyma açısından bir katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Bilindiği gibi Hıristiyanlık düşüncesinde en önemli akait konularından birisi, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi meselesidir. Bu konu, Hıristiyan ilim adamlarını olduğu kadar Müslüman ilim adamlarını da yakından ilgilendirmiştir.¹³ Muhtemelen bunun nedeni, aynı konunun hem Hıristiyanlığın hem de İslam'ın kutsal metinlerinde ele alınmış olması; ancak olayın, vuzuha kavuşturulmayı zorunlu kılacak derecede kapalı anlatılmasıdır. Aslında bugünkü meşhur dört İncil'de konunun kapalı bir anlatımla sunulduğu tam olarak söylenemez; ancak özellikle Barnaba İncili'nin ortaya çıkışından sonra, meselenin tam bir karışıklığa boğulduğu görülmektedir. Son olarak Yahuda İncili'nin ortaya çıkması ise meseleyi daha da girift hale dönüştürmüştür.¹⁴ Konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalarda, Yahuda İskaryot'un İncillerdeki farklı durumuna detaylı bir şekilde işaret edilmiş olması,¹⁵ bu çalışmanın yapılması gerektiği fikrine götürmüştür. Maka-

¹¹ Aydın, Mahmut, "Yahuda İskaryot Bir Hain mi, Yoksa Bir Kahraman mı? Yahuda İncili Üzerine Bir Yorum", *Milel ve Nihal*, Yıl: 3, Sayı: 1-2, Haziran 2006.

¹² Bugün elimizde bulunan apokrif İncillerden bir diğeri ise 1945 yılında Mısır'da bir kaya mezar oyuğunda bulunan yazmalar sayesinde varlığından haberdar olduğumuz Didimli Aziz Yahuda Thomas tarafından kaleme alınan İncil'dir. Bakır bir levhaya sarılı 12 nüshadan oluşan ve papirüs üzerine yazılmış olan bu İncil, daha sonra Kopt dilinden muhtelif Batı dillerine tercüme edilmiştir. Türkçemizde yayımlanan Thomas İncili ise Fransızca tercümesinden çevrilmiştir. Bu İncil'in diğer dört İncil'den farklı olarak son derece muhtasar tarzda kaleme alınmış olması dikkat çekicidir. Ancak bu İncil'de Yahuda İskaryot'un çarmıh hadisesindeki rolünden, hatta çarmıh hadisesinin kendisinden söz edilmemektedir. Bk. *Thomas'ın İncili, İsa'nın Gerçek Sözleri* (tr. Ergün Arıksal), Ruh ve Madde, İstanbul, 1988.

¹³ Konuyla ilgili farklı rivayetler ve bu rivayetlere dair değerlendirmeler hakkında bk. M. Sami Baybal, *İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü*, Yediveren, Konya 2002; Şeltut, Mahmûd, "İsâ'nın Ref'i (tr. Ethem Ruhi Fiğlalı)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1978, cilt: XXIII, s. 319-324; Yazıcı, İshak, "Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Ref'i ve İlgili Ayetlerin Yorumlarının Tahlihi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 20-21, Samsun 2005, s. 69-101; Ünal, Mehmet, "Tefsir Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Ölümü, Ref'i ve Nüzülü Meselesi", *İslâmîyât*, cilt: III, sayı: 4, Ankara 2000, s. 133-146.

¹⁴ Konu hakkında son yıllarda pek çok çalışma kaleme alınmıştır. Bk. Ehrman, Bart D., *The Lost Gospel of Judas Iscariot: A New Look at Betrayer and Betrayed*, Oxford University Press, London 2006; Robinson, James McConkey, *The Secrets of Judas: the Story of the Misunderstood Disciple and His Lost Gospel*, HarperCollins, New York 2007; Heat, Gordon L., Porter, Stanley E., *The Lost Gospel of Judas: Separating Fact from Fiction*, William B. Eerdmans Publishing, Wyoming 2007; Krosney, Herbert, *The Lost Gospel: the Quest for the Gospel of Judas Iscariot*, National Geographic Society, 2007.

¹⁵ Rahmetullah Efendi (1306/1889), *İzharu'l-Hakk Tercümesi* (tr. Ömer Fehmi Efendi, Nüzhet Efen-

lenin ana amacı, adı geçen İncillerde bu anlamdaki farklılıklardan birine, çarım hadisesinde Yahuda İskaryot'un rolüne işaret etmektir. Bunu yaparken hem kanonik hem de apokrif İncillere (St. Thomas, Barnaba ve Yahuda İncili) işaret edilecek, bunlarda ele alınan konuların, İslam tefsir geleneğinde nasıl ele alındığı izah edilecektir.

A- MÜTEDAVİL İNCİLLER'E GÖRE YAHUDA İSKARYOT'UN ROLÜ

Yahuda İskaryot, Simon adında bir Yahudi'nin oğlu¹⁶ olup Romalı idarecilerin zulmünden çok çekmiş bir bölgede hayata gözlerini açmıştı. Kendisine İskaryot adının verilmesine dair birkaç görüş bulunmaktadır. İzahlardan birine göre, Yahuda'ya bu ismin verilmiş olması, Latince'de 'katil' ya da 'suikastçı' anlamına gelen 'sicarius' kelimesi ile bağlantılıdır. Yahuda İskaryot'un kendisi ya da aynı adı taşıyan babası Roma egemenliğine karşı mücadele veren gizli, radikal bir dinî grubun üyesi idiler. Bu gruba üye olanlara da İskaryot adı verilmekteydi.¹⁷ Diğer bir görüşe göre bu isim, Yahuda bölgesinin Keriyot kasabasından olduğu için Yahuda'ya verilmiş olup¹⁸ İskaryot, 'Keriyotlu adam' anlamına gelmektedir.¹⁹ Elbette Yahuda, Hz. Yakub'un oğullarından biri olması hasebiyle o dönemde geleneksel olarak çok sık kullanılmakta olan bir isimdir, Zaten Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncili'nde Yahuda ismi kırkı iki defa geçmekte olup bunların kahir ekseriyeti Yahuda İskaryot'tan bahsetse de kalan kısmı başkalarıyla ilgilidir.²⁰

Kierkegaard'a göre Yahuda İskaryot meselesinde Hıristiyan ilahiyatında yapılan yorumlar, Hıristiyan düşüncesinin daha derin alanlarına yapılmış sondaj teşebbüsleri hüviyetindedir.²¹ Her ne zaman herhangi bir Hıristiyanik araştırmada "hain" kavramı zikredilecek olsa, akla hemen Yahuda İskaryot gelmekte

→ →

di), Sönmez, İstanbul, 1972, s. 130, 139, 140, 187, 686, 710; Kuzgun, Şaban (2000), *Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri*, Ankara 1996, s. 332-338; Baybal, *İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü*, s. 137-152.

¹⁶ Flanagan, N. M., "Judas Iscariot", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003, VIII, 14.

¹⁷ Bammel, Ernst, "Judas Iscariot", *Encyclopaedia Britannica: a New Survey of Universal Knowledge* (nşr. Warren E. Preece), I-XXIV, Encyclopaedia Britannica Inc., USA, 1965, XII, 117; Aydın, Mahmut, "Yahuda İskariyot", s. 794. Yahuda İskaryot adına son zamanlarda bir web adresi açılmıştır. Bk. <http://www.judasischariot.com/> (10.02.2009)

¹⁸ McDonald, William, *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)*, I-III, Yeni Yaşam, İstanbul 2000, I, 298. Bazı çalışmalarda İskaryot'un ismi "Judas of Cariot" şeklinde kaydedilmiştir. Bk. Hueter, John E., *Matthew, Mark, Luke, John: Now Judas and His Redemption: (in Search of the Real Judas)*, Branden Books, 1983, s. 134; Maclaren, John James, "Jesus Christ", *the International Standard Bible Encyclopaedia* (nşr. James Orr), I-IV, the Howard-Severance Company, Chicago 1915, III, 1642.

¹⁹ Cheyne, T. K., "Judas Iscariot", *Encyclopaedia Biblica: a Critical Dictionary of the Literary Political and Religious History the Archeology Geography and Natural History of the Bible* (nşr. T. K. Cheyne - J. Sutherland Black), I-IV, the Macmillan Company, London 1991, II, 2623-2624.

²⁰ Bk. *Müjde-İncil'in ABC Dizini*, s. 534.

²¹ Kierkegaard, Soren (1813-1855), *Journals and Papers* (nşr. ve tr. Howard V. Hong, Edna H. Hong), II. Volume, Indiana University Press, Bloomington 1970, s. 512.

dir.²² Doğrusu Yahuda İskaryot'un çarmıh hadisesindeki hıyaneti, İncillerde farklı tonlarda anlatılır. Bu farklı tonlar, kimi zaman Yahuda'nın kişiliğini tespit noktasında öne çıkarken çoğu zaman ona atfedilen olguların ya da söylemlerin tutarsızlığında kendisini göstermektedir;²³ ancak şurası katidir ki kanonik İncillerin tamamı onu bir hain olarak betimlemektedir.²⁴

Meselenin netleşmesine katkıda bulunmak maksadıyla, İncillerde geçen Yahuda ile ilgili bölümlerin bazı başlıklar halinde incelenmesi uygun olacaktır. Bunu yaparken öncelikle Yahuda İskaryot hakkında menfi yaklaşıma sahip İncillerden Matta, Markos, Luka, Yuhanna ve Barnaba'daki bilgiler zikredilecek, bu bölümlerde mezkûr İnciller arasındaki farklılıklara da işaret edilecektir. Daha sonra bunların tam aksi ifadelere sahip Yahuda İncili'ne başvurulacaktır. En sonda ise İslam düşüncesinde konunun ne şekilde ele alındığı incelenerek bu gelenek içerisinde Yahuda'nın rolüne dair bilgilerin kaynaklarına işaret edilecektir.

1. Çarmıh Hadisesinden Önceki Dönemde Yahuda İskaryot'a Menfi Bakış

Matta İncili'nde olmayıp da Markos, Luka ve Yuhanna İncillerinde yer alan bir pasajda, vaaz vermek kastıyla dağa çıkan Hz. İsa'nın yanındaki şakirtlerden bahsedilirken Yahuda İskaryot da zikredilir ve bunun, daha sonra İsa'yı ele veren Yahuda İskaryot olduğu belirtilir. Doğrusu bu ifadelerin "... *Ve Yahuda İskaryot'u, ki bu da İsa'yı ele verdi* (Markos 3:19); ... *Ve hain olan Yahuda İskaryot* (Luka 6:16); *İsa onlara cevap verdi: Siz Onikiler'i ben seçmedim mi? Ve sizden biri İblistir. İskaryotlu Simon'un oğlu Yahuda hakkında söyledi; çünkü Onikiler'den biri iken İsa'yı ele verecek olan o idi* (Yuhanna 6: 70-71)- İncil'in aslından mı, yoksa Markos, Luka ve Yuhanna'nın yorum amaçlı ilavelerinden mi olduğu kesin olarak anlaşılacakla birlikte üslup, bunların tefsir amaçlı kişisel tasarruflar olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Özellikle Yuhanna'da geçen ifadeler bu açıdan dikkat çekicidir.

Barnaba İncili'nde İsa'nın dağda vaaz verirken benzer sözler söylediğine şahit olmaktayız. 19. babda anlatıldığına göre, İsa, seçilen on iki havariden birinin şeytan olduğunu söyleyince, havariler üzüntüden sapsarı kesilirler, içlerinden İsa'nın sözlerini gizlice yazmakta olan birisi, İsa'ya bu şeytanın kendisi olup olmadığını sorar; İsa bu yazıcıya dönerek; "*Bu kadar üzülme Barnabas;*

²² Rees, T, "Betray; Betrayer; Deliver (up)", *the International Standard Bible Encyclopedia: A-D* (nşr. Geoffrey W. Bromiley), William B. Eerdmans Publishing, Wyoming 1995, s. 480.

²³ Konuyla ilgili üç temel teori bulunmaktadır: İlki, onun bir katil olduğunu ve İsa'yı öldürmek üzere havariler arasına sızdığını ileri süren teoridir. İkincisi, onun bir kader kurbanı olduğunu ileri sürer. Hainlik, onun bir kaderi olarak boynuna yazılmıştır. Üçüncü görüş ise bu süreçte birbirini etkileyen pek çok hadisenin ardı ardına gelmesine dikkat çeker ve meselelerin bütüncül bir bakış açısıyla yeniden ele alınması gerektiğini vurgular. Bk. Cane, Anthony, *the Place of Judas Iscariot in Christology*, Ashgate Publishing, Surrey 2005, s. 13, 59; Dawkins, Richard, *the God Delusion*, Houghton Mifflin Harcourt, Boston-New York 2006, s. 252; Kerr, C. M., "Judas Iscariot", *International Standard Bible Encyclopedia* (nşr. Orr, James), 1915.

²⁴ Bu durum İncil tefsirlerinde de sarahaten ifade edilmektedir. Bk. McDonald, *Kutsal Kitap Yorumu*, I, 162-163, 203, 298, 484, 530.

çünkü Allah'ın dünyayı yaratmadan önce seçtikleri helak olmayacaktır. Sevin; çünkü senin adın hayat kitabında yazılıdır." der. Kendisinin kötülüğünü isteyenin, ilahi duygudan yoksun biri olduğunu haber verir; ancak burada İsa'nın teselli edici sözleri karşısında havarilerin rahatladığı söylenir ki bu umum ifade, Yahuda İskaryot'un havariler içinde addedilmediği bir pasajda geçer. Bu pasajlarda Yahuda İskaryot adının zikredilmemesi, diğer İncillerin bu bölümündeki açık ifadelerin, şahsî bir ilave olabileceğini de göstermektedir.

2. Mecdelli Meryem Hadisesinde Yahuda İskaryot'un Tavrı

Matta'da olmayıp da Yuhanna İncili'nde yer alan bir pasaj, son yemekten önce cüzamlı Simon'un evinde iken İsa'nın üzerine yağ döken bir kadın ile ilgili sahnedir. Bu hadisede kendisinden bahsedilen günahkâr kadın, son dönemde aktüel bir şekilde gündeme gelen Mecdelli Meryem'dir. Aynı sahne farklı anlatım tarzları ile hem Matta (26: 6-13) hem Luka (7: 36-50) hem de Markos İncili'nde (14:3-9) yer almasına rağmen, bu sahnede itirazda bulunan şahsın Yahuda İskaryot olduğu sadece Yuhanna İncili'nde, Fısıh Yemeği²⁵ sahnesinde tasrih edilmiştir: "İsa, Fısıh Bayramı'ndan altı gün önce, ölümden dirilttiği Lazar'ın bulunduğu Beytanya'ya geldi. Orada kendisi için bir ziyafet düzenlediler. Marta hizmet ediyordu. İsa'yla birlikte sofrada oturanlardan biri de Lazar'dı. Meryem, çok değerli saf hintsümbülü yağından yarım litre kadar getirerek İsa'nın ayaklarına sürdü ve saçlarıyla ayaklarını sildi. Ev yağın güzel kokusuyla doldu. Ama öğrencilerinden biri, İsa'ya sonradan ihanet eden Yahuda İskaryot, 'Bu yağ neden üç yüz dinara satılıp parası yoksullara verilmedi?' dedi. Bunu, yoksullarla ilgilendiği için değil, hırsız olduğu için söylüyordu. Ortak para kutusu ondaydı ve kutuya konulandan aşırıyordu. 'Kadını rahat bırak' dedi. 'Bunu benim gömüleceğim gün için saklasın. Yoksullar her zaman aranızdadır, ama ben her zaman aranızda olmayacağım' (Yuhanna 12: 1-8)." Dikkat edilirse burada Yahuda İskaryot'un hain olduğunu anlatan satırlar da şahsî bir yorum tarzında dile getirilmiştir.

Barnaba İncili'nde ise aynı olay 205. babda daha detaylı bir şekilde anlatılır ve sahne bize ilginç ipuçları verir. Anlatıldığına göre Lazar'ın kız kardeşi Meryem eve girer ve yağ kabını kırarak İsa'nın başına ve elbisesine döker. Bunu gören hain Yahuda, Meryem'i bundan alıkoymaya çalışır ve bu yağlı merhemi satıp parasını getirmesini söyler. Yahuda, otuz kuruşluk (ya da dinar) meblağı fakirlere vermekle birçok aç insanın karnının doyacağını İsa'ya ifade eder. İsa ona şu cevabı verir: "Ey Yahuda! Ben senin kalbini biliyorum; sabret bakalım, sana her şeyi vereceğim." Ardından İsa havarileri ile bu evde bir yemek yer. Diğer havariler, İsa'nın aralarından ayrılacağını bildikleri için hüznün içerisinde

²⁵ Fısıh; İbranice kökenli bu kelime, 'dokunmadan geçmek, atlatmak' anlamındadır. 'Mayasız Ekmek Bayramı' olarak da bilinir. İsrail halkının Mısır'dan çıkıp kölelikten kurtuluşunun anısına kutlanan bayramdır. Hem Yahudiler hem de Hristiyanlar için önemli bir bayramdır. Bk. Macrae, G. W., "Passover, Feast of", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003, X, 933-936.

ler; ancak fakir fukaraya dağıtılmak üzere toplanan paranın konduğu kasanın sorumlusu olan ve paranın onda birini sürekli aşırın Yahuda İskaryot, üç yüz dinardan gelecek otuz kuruşluk kaybı sebebiyle öfkeli. Bu öfke ile kâhinlerin yanına giden Yahuda İskaryot, onlara, İsa'yı teslim etmesi halinde ne vereceklerini sorar. Onlar da kendisine otuz dinar vereceklerini söylerler (dolayısıyla kaybetmiş olduğu otuz altını da böylece elde edecektir). Yahuda bu parayı kabul ederek şehirde herhangi bir karışıklığa sebebiyet vermemek için İsa'yı şehir dışında bir yerde onlara ihbar edeceğini bildirir.

3. Yahuda İskaryot'un İsa'yı Baş Kâhinlere²⁶ Satması

Konuyla ilgili ilk pasajlar, Matta İncili'nin 26. babında geçer. Yahuda İskaryot'un İsa'yı baş kâhinlere sattığını anlatan pasajlar şöyledir: "O sırada Onikiler'den biri -adı Yahuda İskaryot olanı- baş kâhinlere giderek, "O'nu ele verirsem bana ne verirsiniz?" dedi. Otuz gümüş tartıp ona verdiler. Yahuda o andan itibaren İsa'yı ele vermek için fırsat kollamaya başladı (Matta 26:14-16)." Bu muhtevanın aynısı Markos İncili'ndeki ifadelerde de bulunmaktadır. Tek farkla ki, Markos, üzerinde anlaşılan ücret hakkında herhangi bir beyanda bulunmamaktadır. Ayrıca Markos İncili, kişisel bir izahı çağırıştırır şekilde Yahuda'nın gidiş maksadını "İsa'yı baş kâhinlerin eline vermek için" şeklinde belirtir. Oysa Matta'da bizzat Yahuda'nın kendi ağzından bunun bir teklif olarak karşı tarafa iletiildiği ifade edilmektedir (Markos 14: 10-11). Luka İncili'nde ise ilk ikisinden farklı olarak, baş kâhinlerin zaten İsa'yı öldürmek için çeşitli teşebbüslerde bulduklarına işaret edilir. Yine farklı bir anlatım, Luka ve Yuhanna İncillerinde Şeytan'ın, Yahuda'nın kanına girerek yoldan çıkarttığı şeklinde geçer (Luka 22: 3; Yuhanna 13: 2). Luka'da, Yahuda ile baş kâhinler arasında para üzerine bir pazarlık yapıldığı da yer almaktadır; ancak paranın miktarı belirtilmez (Luka 22: 1-6). Luka ve Yuhanna'daki ifadelerde, Yahuda'nın bizzat Şeytan tarafından -ki bunu nefesine uymak şeklinde yorumlamak da pekâlâ mümkündür- kandırıldığına zikredilmesi, onun hıyanetine bu iki İncil yazınının da kail olduğunu göstermektedir.

Barnaba İncili'nde ise Yahuda, Mecdelli Meryem'le ilgili üstteki başlıkta anlatılan hadisede olduğu üzere bir öfke tufanı ve hırsın gözü karartan ayartıcılığıyla İsa'yı Yahudilere satar.

4. Fısıh Yemeğinde Yaşananlar

Bu olayın hemen ardından Matta İncili, İsa'nın Fısıh yemeğine geçer ve burada yine Yahuda'nın ihanetine dair ifadeler, bu kez İsa'nın ağzından deşifre edilir: "Akşam olunca İsa on iki öğrencisiyle yemeğe oturdu. Yemek yerlerken, 'Size doğrusunu söyleyeyim, sizden biri bana ihanet edecek' dedi. Bu söz onları kedere boğdu. Teker teker, 'Ya Rab, beni demek istemedin ya?' diye sormaya

²⁶ Baş kahin; Kudüs'te tapınağında dini ritüelleri organize etmek ve yönetmekle sorumlu yetkin din adamları. Bk. Wright, A. G., "High Priest", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003, VI, 825-825.

başladılar. O da, 'Bana ihanet edecek olan' dedi, 'Elindeki ekmeği benimle birlikte sahana batırandır. İnsanoğlu, kendisi için yazılmış olduğu gibi gidiyor; ama İnsanoğlu'na ihanet edenin vay haline! O adam hiç doğmamış olsaydı, kendisi için daha iyi olurdu'" Ona ihanet edecek olan Yahuda, 'Rabbî, yoksa beni mi demek istedin?' diye sordu. İsa ona, 'Söylediğin gibidir' karşılığını verdi (Matta 26:20-25)." Markos İncili de bu yemeğe ve bu yemekte Hz. İsa'nın bir havari tarafından ihanete uğrayacağını ifade ettiğine işaret eder; ancak Hz. İsa sadece sofrada bulunan on iki kişiden biri diyerek sarahaten herhangi bir isim zikretmez (Markos 14: 17-21). Markos'taki bu içerik aynıyla Luka İncili'nde de yer almaktadır (Luka 22: 21-23).

Yahuda'nın bu bölümle alakalı Luka İncili'ndeki konuşmaları, nispeten daha detaylıdır. Hatta burada İsa, "Ekmeğimi yiyen üzerime ökçesini kaldırdı (Mezmun 41: 9)" pasajına atfen, uğrayacağı ihanete işaret eder. Meraklı sualler karşısında İsa, muhbirin, kendisine lokma vereceği şahıs olduğunu söyler ve ardından lokmayı Yahuda İskaryot'a verir. Yuhanna yemek öncesi sahneyi anlatırken kullandığı ifadelerle aykırı bir şekilde, o ana kadar masum olduğunu zımnen ifade eder tarzda, Yahuda'nın bu lokmayı ağzına almasıyla birlikte şeytanın tasarrufuna girdiğini ifade eder. Dolayısıyla Yahuda'nın hıyaneti bu lokmadan sonra başlamış olur. Yine İsa burada Yahuda'ya, "Yapman gereken şeyi derhal yap!" der. Yahuda hemen dışarı çıkar. Orada bulunan havariler, Yahuda'nın yapması gereken şeyin ne olduğunu tam olarak anlayamazlar. Para kesesi onda olduğundan, muhtemelen bayram için gerekli yiyecekleri alması ya da fakirlere bir şeyler vermesi için İsa tarafından gönderildiğini düşünürler (Yuhanna 18-30). Doğrusu bu satırlarda Yahuda'nın karşı karşıya kaldığı bu durumdan dolayı şaşkınlığa uğramasına, ancak söylenen söze ve kendisine verilen göreve itiraz etmeksizin İsa'nın yanından ayrılmasına bakılırsa eldeki İncillerde de Yahuda hakkında kapalı bazı hususların bulunduğu rahatlıkla söylenebilir. Nitekim Yahuda İncili'ndeki ifadelerin, Hıristiyan dünyanın, kitaplarına olan inançlarını sarsmayacağını söyleyen bazı ilim adamları, Yahuda'ya İsa'nın, "Yapman gereken şeyi derhal yap!" şeklindeki ifadesinin konuya ışık tutabileceğini dile getirirler.²⁷

Barnaba İncili'nde İsa'nın ihbar edilmesi, diğer İncillerden daha farklı içeriklerle anlatılmıştır. Her şeyden önce Barnaba'da İsa, Fısh yemeğinden önceki bir sahnede (212. bab) İncil'in tahrif edileceğini söylerken, kendisinin Allah'ın oğlu olarak kabul edileceğine işaret eder. Dünyayı kendisi için yarattığı elçisini Allah Teala'nın bir an önce göndermesini niyaz ettiği bu bapta, İsa'nın duasına havariler iştirak ederken Yahuda'nın buna katılmadığı; çünkü onun hiçbir şeye inanmadığı zikredilir. Fısh yemeği ile ilgili pasajlar bundan hemen sonraki

²⁷ Bk. <http://www.aprildeconick.com/gospelofjudas.html> (10.02.2009). Bazı araştırmacılar, bu tür ifadelerden hareketle İskaryot'un bizzat İsa tarafından, insanlığın kurtarılması eyleminde rol alacak bir figüran olarak seçildiğini söylemektedir. Bk. Borges, Jorge Luis (v. 1986), *Collected Fictions* (Andrew Hurlley), Allan Lane, London 1998, s. 166.

babda (213. bab) yer almaktadır. İsa bir kuzunun takdim edildiği bu yemek esnasında Yahuda'ya dönerek; *“Arkadaş, ne beklersin? Benim vaktim yakın, o halde git de, yapman gereken şeyi derhal yap!”* şeklinde hitapta bulunur. Barnaba'nın anlattığına bakılırsa havariler, bu sözlerden İsa'nın, bir şeyler alması için Yahuda'yı pazara gönderdiğini düşünürler. Oysa der Barnaba; *“İsa, Yahuda'nın kendisine ihanet edeceğini biliyordu; bu nedenle, dünyadan ayrılmak arzusuyla böyle konuştu.”* Dolayısıyla İsa Yahuda'yı, kendisini ihbar etmesi için bilerek ve isteyerek kâhinlere yollamış oluyordu. Zaten Mesih'in, çektiği bütün acılara gönüllü bir şekilde talip olduğuna dair Hıristiyan teolojisinde önemli bir literatür vardır.²⁸

İsa, kendisiyle beraber yemek yeme arzusunda olan Yahuda'nın kalmasına müsaade eder ve ardından kalkarak havarilerin ayaklarını yıkar. İlk olarak da Yahuda'nın ayaklarını yıkar. İsa yıkamayı bitirince, onları temizlediğini; ama içlerinden birinin ihanet edeceğini, dolayısıyla onun temiz olmadığını söyler. Kendisinin bir koyun gibi satılacağını dile getiren İsa, şu manidar ifadeleri kullanır: *“Ama yazıklar olsun ona; çünkü babamız Davut'un böyle biri hakkında söylediği; ‘O, başkaları için hazırladığı çukura düşecektir’ sözünü tümüyle yerine getirecektir.”* Havariler burada da hainin kim olacağını sorarlar; ancak İsa bunu söylediğini (muhtemelen yukarıdaki ifadesiyle), belirtir; ama on bir havari bunu duymaz. Yemek yendikten sonra Yahuda, sırtına şeytan binmiş olduğu halde evden çıkar. İsa tekrar; *“Yapman gereken şeyi derhal yap!”* der.

Barnaba'da bu babın ardından gelen 214. bab, Yahuda'nın baş kâhinlere gittiğini ve on bir havariyle İsa'nın beraber olduğunu söyler. Kaç para istediğini soran baş kâhinden otuz altın (çevirilerde dinar ya da gümüş olarak geçmektedir) ister. Altınları veren baş kâhin, halktan korkusu sebebiyle bir Ferisi'yi Romalılara yollayarak yanlarına bir lejyon asker aldırır.

5. İsa'nın Yakalanışı

Yahuda İskaryot'la ilgili Matta'da zikredilen üçüncü sahne, İsa'nın yakalanışıyla ilgilidir. Matta bu hadiseyi şu şekilde anlatır: *“İsa daha konuşurken, Onikiler'den biri olan Yahuda geldi. Yanında, baş kâhinlerle halkın ileri gelenleri tarafından gönderilmiş kılıçlı sopalı büyük bir kalabalık vardı. İsa'ya ihanet eden Yahuda, ‘Kimi öpersem İsa odur, onu tutuklayın’ diye onlarla sözleşmişti. Dosdoğru İsa'ya gidip, ‘Selam, Rabbî!’ diyerek onu öptü. İsa, ‘Arkadaş, yapacağın şeyi derhal yap!’ dedi. Bunun üzerine adamlar yaklaştı, İsa'yı yakalayıp tutukladılar (Matta 26:47–50).”* Bu sahne Markos'ta da anlatılmaktadır; ne var ki Markos'ta İsa'nın Yahuda'ya, *“Arkadaş, yapman gereken şeyi derhal yap!”* şeklinde herhangi bir ifadesi yer almamaktadır (Markos 14: 43–46). Bize göre Yahuda'nın gerçek rolünü tespit konusunda bu ifade oldukça önemlidir; çünkü eğer Yahuda gerçekten bir hain değilse, bu söz kendisine verilen görevde te-

²⁸ Jeremias, Joachim, *New Testament Theology: the Proclamation of Jesus*, Macmillan Publishing Company, New York, 1988, s. 299.

reddüt etmemesi yönünde bir uyarı olarak alınabilir. Uyarı üzerine Yahuda görevini yapmış ve İsa'nın kim olduğunu kalabalığa göstermiştir. Luka'da ise bu olay anlatılırken Yahuda'nın İsa'yı öpmek için teşebbüs ettiği, İsa'nın da ona: "Arkadaş, sen beni bir öpüşle mi ele veriyorsun?" dediği zikredilir (Luka 22: 47-48). Yuhanna'da bu sahne daha uzun bir şekilde anlatılmıştır. Ancak Yuhanna'daki satırlar, İsa'yı yakalamak için gelen kalabalığın, yanlarında Yahuda olduğu halde, İsa'yı tanıyamadıklarını göstermektedir. Bunun sebebinin gece karanlığı mı, yoksa İsa peygamberin bir mucize olarak kimi zaman tanınamaz bir surete bürünmesi mi olduğu belli değildir. Bu satırlar, İslam geleneğinde, gerçekte çarمیha gerilenin İsa olmadığı yolundaki yorumlara şaşırtıcı bir biçimde benzemektedir: Olay Yuhanna'da şu şekilde anlatılır: "İsa bu sözleri söyledikten sonra öğrencileriyle birlikte dışarı çıkıp Kidron Vadisi'nin ötesine geçti. Orada bir bahçe vardı. İsa'yla öğrencileri bu bahçeye girdiler. Ona ihanet eden Yahuda da burayı biliyordu; çünkü İsa, öğrencileriyle orada sık sık buluşurdu. Böylece Yahuda yanına bir bölük askerle baş kâhinlerin ve Ferisilerin gönderdiği görevlileri alarak oraya geldi. Onların ellerinde fenerler, meşaleler ve silahlar vardı. İsa, başına geleceklerin hepsini biliyordu. Öne çıkıp onlara, 'Kimi arıyorsunuz?' diye sordu. 'Nasıralı İsa'yı' diye karşılık verdiler. İsa onlara, 'Benim' dedi. O'na ihanet eden Yahuda da onlarla birlikte duruyordu. İsa, 'Benim' deyince gerileyip yere düştüler. Bunun üzerine İsa onlara yine, 'Kimi arıyorsunuz?' diye sordu. 'Nasıralı İsa'yı' dediler. İsa, 'Size söyledim, benim' dedi. 'Eğer beni arıyorsanız, bunları bırakın gitsinler.' Kendisinin daha önce söylediği, 'Senin bana verdiklerinden hiçbirini yitirmedim' şeklindeki sözü yerine gelsin diye böyle konuştu (Yuhanna 18: 1-9)."²⁹

Barnaba'ya göre (215 ve 216. bablar) askerler İsa'nın buldukları yere yaklaştığında, İsa korkuyla eve çekilir; bu esnada havariler uyumaktadırlar. Kuluna gelen bu tehlikeyi gören Allah, elçileri Cebrail, Mikail, İsrail ve Uriel aracılığıyla elçisini evin güneşe bakan penceresinden çekip alarak üçüncü göğe, da İma Allah'ı tespih ve takdis eden meleklerin bulunduğu kata yerleştirir. İşte tam da bu esnada Yahuda İskaryot, kalabalığın önünde, koşarak İsa'nın kaldığı odaya koşar. Barnaba bu olayı şu şekilde anlatır: "Yahuda herkesin önünden hızlı hızlı İsa'nın yukarı alındığı odaya daldı. Ve şakirtler uyuyorlardı. Bunun üzerine, mucizeler yaratan Allah yeni bir mucize daha yarattı. Öyle ki, Yahuda konuşma ve yüz bakımından İsa'ya o şekilde benzetildi ki, onun İsa olduğuna inandık. Ve o bizi uyandırdı. Muallimin bulunduğu yeri arıyordu. Bunun üzerine biz hayret ettik ve cevap verdik: "Sen Rab, bizim muallimimizsin; bizi unuttun mu?" O, gülümseyerek dedi: "Şimdi, benim Yahuda İskaryot olduğumu bilmeyecek kadar budalalaştınız!" Ve o bunu derken askerler girdiler, ellerini Yahuda'nın üzerine koydular, çünkü o, her bakımdan İsa'ya benziyordu." Doğ-

²⁹ Dikkat edilirse, sinoptik İncillerden; yani ilk üç İncil olan Matta, Markos, Luka'dan farklı olan bu pasajda da Hz. İsa daha önceki bir söze uygun olarak -muhtemelen Yuhanna 6: 37- kendisine tabi olanları kaybetmeyeceğini ifade etmektedir.

rusu bu satırlarda meydana gelen hadise, İsa'nın Yahuda ile yer değiştirdiğinin zikredildiği ilk sahnedir. Diğerlerinden farklı olarak bu sahnede İsa, baskına gelenler tarafından tanınmaktadır. Dolayısıyla bu ifadelerden hareketle Yahuda'nın İsa'yı öpmek suretiyle ele vermesi düşünülemez. Yahuda İskaryot'un Barnaba'da anlatılanlara göre yaptığı ihanet, havarileri ile gizlice bir yerde buluşan İsa'nın yerini haber vermekle sınırlıdır.

217. babda Barnaba'nın anlattıkları, oldukça trajiktir. İsa olduğu varsayılan Yahuda İskaryot, korkunç işkencelere maruz bırakılır. Israrla, kendisinin Yahuda İskaryot olduğunu söyler; ancak kimse buna inanmaz. Barnaba bu olayları anlatırken, şaşırtıcı bir biçimde, Yahuda'ya yapılanları diğer havarilerden dinlediğini söylemektedir; ancak ilerleyen satırlarda, eziyet görmekte olan Yahuda'nın, İsa'nın bakire annesi Meryem ve diğer talebeler tarafından da -hatta kendisi tarafından bile- İsa olarak kabul edildiğini anlatır.

6. İsa'nın Romalı İdareciye Teslimi

Bütün İncillerde İsa'nın Romalı idareciler tarafından tecziyesi, siyasî bir muhalefet hareketinin temsilcisi olarak değerlendirilmesiyle zikredilir. Dolayısıyla bu olayın aktarımında siyasî saiklerin rol oynamış olabileceği hatırdan çıkarılmamalıdır. İşte bu siyasî atmosfer içerisinde Yahuda'nın Matta'da zikredildiği son sahne, İsa'nın baş kâhinler tarafından Romalı yönetici Pilatus'a teslim edildiği sahnedir. Bu sahnenin en trajik tasviri Matta İncili'nde yer alır: *"Sabah olunca bütün baş kâhinlerle halkın ileri gelenleri, İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak konusunda anlaştılar. O'nu bağladılar ve götürüp Vali Pilatus'a teslim ettiler. İsa'ya ihanet eden Yahuda, O'nun mahkûm edildiğini görünce yaptığına pişman oldu. Otuz gümüşü baş kâhinlere ve ileri gelenlere geri götürdü. 'Ben suçsuz birini ele vermekle günah işledim' dedi. Onlar ise, 'Bundan bize ne? Onu sen düşün' dediler. Yahuda paraları tapınağın içine fırlatarak oradan ayrıldı, gidip kendini astı (Matta 27: 3-5)".* Ayrıca Matta İncili, bu olayın aslında Ahd-i Atik'teki bir pasajda ifade edilen hadisenin,³⁰ mucizevi bir şekilde vuku bulmasından ibaret olduğunu söyler ki, bu ifadeler tamamen Matta'nın kişisel yorumları gibi gözükmemektedir (Matta 27:9-10). Bu önemli ifadelerin yer aldığı pasajlar, Markos'un 15. babında en ufak bir ima ile de olsa kendisine yer bulmamıştır. Matta'nın anlatımı esas alındığında, Yahuda'nın hıyaneti kesin olarak belgelendiği gibi yaptığı işin İsa ile danişıklı dövüş olmadığı da net bir şekilde ortaya çıkmış olmaktadır. Markos'ta Yahuda'nın sonu hakkında herhangi bir ifadenin bulunmaması, onun gerçek rolü hakkındaki şüphelerin tamamen dışlanmadığını göstermektedir. Luka İncili'nin bu bölümünde de Yahuda adının hiç zikredilmemesi, manidardır. Ayrıca Markos ve Luka İncili'nde İsa, bu sahnelerin yer aldığı bölümlerde, sadece Yahudilerin kralı olup olmadığına dair kendisine yöneltilen bir soruya cevap vermekte, bunun dışında Pilatus ve Hirodes'e hiçbir

³⁰ "Onlara, 'Uygun görürseniz ücretimi ödeyin, yoksa boş verin.' dedim. Onlar da ücret olarak bana otuz gümüş verdiler. Rab bana, 'Çömlekçiye at!' dedi. Böylece bana biçtikleri parlak değer olan otuz gümüşü alıp Rabb'in Tapınağı'ndaki çömlekçiye attım (Zekeriya 11: 12-13)."

şekilde cevap vermemektedir. Oysa Yuhanna İncili'nde İsa'nın vali ile yaptığı konuşmalar önemli bir yer tutar. Hatta Yuhanna'da ilk üç İncil'den farklı olarak bu konuşmalar esnasında İsa, "Beni ele verenin günahı daha büyüktür (Yuhanna 19:11)." der. Bu sahnelerde İsa Yahuda'ya işaret eder; ama Yuhanna'daki bu ifadeler Matta'da yer almamaktadır.³¹

Barnaba'da (217. bab), eziyet gören Yahuda Romalı idareciye götürülür. Romalı idareci de onun İsa olduğuna inanmaktadır. Barnaba bu satırlarda, valinin onu gizliden gizliye sevdiğini belirtmektedir. İsa görünümü Yahuda ona hakikati anlatır ve vali buna inanarak dışarı çıkar ve en azından bu sebeple -diğer İncillerden farklı olarak- bu adamın serbest bırakılmasını ister. Kalabalığın ısrarı karşısında vali Pilatus, mahkemenin, Galile Kralı Hirodes tarafından görülmesini ister. Hirodes yalancı tanrılara tapan biridir ve İsa'nın evine gitmeyi çok istemesine rağmen İsa onun evine hiç gitmemiştir. Bu sebeple İsa ile önceden kalan bir hesabı vardır. Hirodes onu mahkûm ederek tekrar Pilatus'a gönderir ve gerekli cezayı vermekte tereddüt etmemesi gerektiğini ifade eder. Pilatus kırbaç gibi hafif cezalarla onu kurtarmak ister; ancak Barnaba'nın anlatığına göre Tanrı, bir başkasını satmasına mukabil ona daha ağır bir ceza olan çarmıhı saklamaktadır ve bu yüzden canını almaz. Pilatus'un uyguladığı kırbaç cezası ile İsa'nın (Yahuda) ölmediğini gören kâhinler, paralar vererek valiyi ayartırlar ve bu sebeple Yahuda İskaryot, iki hırsız ile birlikte çarmıh cezasına çarptırılır. Barnaba bu satırlarda Yahuda İskaryot'un İsa'ya tıpatıp benzediğini, hatta bu sebeple ona inanan bazılarının, onun ölümüyle birlikte dinden çıktığını söyler; çünkü İsa, daha önce, dünyanın sonunun yaklaştığı ana kadar ölmeyeceğini açıklamıştır. Dolayısıyla çarmıhtakinin İsa olmadığına inanmak, Barnaba İncili çerçevesinde itikadî bir zorunluluk olarak da görülmektedir. Aksi halde İsa'nın yaşarken söylediği sözler bir yalandan ibaret olacaktır. Hatta Barnaba, çarmıhta ölen Yahuda'nın cesedinin, onu gerçekten İsa zanneden şakirtleri tarafından özenle kabre konulduğunu da anlatır. Bazı talebeleri kabrinden çıkarttıkları İsa'nın yeniden dirildiğini yayarlar. Bu sebeple baş kâhin, İsa'nın dirildiğine dair söz yayanları şiddetli bir biçimde cezalandıracağını ilan eder ve birçok mümin işkenceden geçirilir. Barnaba, İsa'nın annesi Meryem'e durumu aktarır. O da İsa'yı bulmak için Kudüs'e doğru yola çıkar (Yuhanna, Yakup ve Barnaba ile birlikte).

Barnaba, daha sonra gerçek İsa'nın meleklerle birlikte kendilerine geldiğini anlatır ve 220. babda, insanlar tarafından aşağılanmaması için İsa yerine Yahuda'nın çarmıha gerildiğini ifade eder. Hz. Muhammed'in geleceği güne kadar da insanların bu olayı anlayamayacaklarını söyler. 221. babda ise Barnaba'ya İsa, "Bak Barnaba, benim dünyada kalışım süresince olan bitenlerle ilgili olarak benim İncil'im elbette yazmalısın. Ve aynı şekilde Yahuda'nın başına gelenleri de yaz ki, müminler aldanmasın ve herkes gerçeğe inansın!" der;

³¹ Belki de bu sebeple Kutsal Kitap yorumcuları, bu ifadenin Yahuda, Yahudiler ya da Romalı yöneticiyi anlatmış olabileceğini ileri sürerler. Bk. McDonald, *Kutsal Kitap Yorumu*, I, 559.

ama Barnaba; *“İnşallah her dilediğini yaparım ey muallim; ama Yahuda'nın başına gelenler nasıl oldu bilmiyorum; çünkü hepsini görmedim.”* diye cevaplar.

7. Yahuda İskaryot'un Ölüm Şekli

Kanonik İncillerde Yahuda'nın ölümü, İsa'nın çarmıha gerilmesi fikrine uygun olarak kaydedilmiştir. Buna göre İsa yerine Yahuda'nın çarmıha gerilmesi diye bir şey söz konusu olmayacaktır. Matta'ya göre Yahuda yaptığına pişman olmuş, aldığı rüşvet olan otuz gümüşü baş kâhinlere iade etmiştir. Baş kâhinler almayınca da paraları mabedin içine fırlatıp oradan ayrılmış ve kendini asmak suretiyle intihar etmiştir. Baş kâhinler kan bedeli olan bu parayla bir çömlekçinin tarlasını satın alarak orayı yabancılar için mezarlık yapmışlardır. Bunun için bu tarlaya *“Kan Tarlası”* adı verilmiştir (Matta 27:3-11).

Luka'nın yazdığı bölüm olan Resullerin İşleri'nde geçen havari Simon Petrus'un anlatımına göre ise Kan Tarlası'nı bizzat Yahuda İskaryot satın almıştır. Ölümü de kendisini asmasıyla değil, Kan Tarlası'nda kazara düşmesi sonucu olmuştur. Petrus bu olayın da Hz. Davut ağzı ile önceden bildirilen bir haber olduğunu, İsa'ya ihanet eden Yahuda İskaryot'un bu tarlada başı üzere düştüğünü, kafasının yarılıp bağırsaklarının dışarı çıktığını ve bu olaydan haberdar olan Kudüs halkının o tarlaya Kan Tarlası adını verdiklerini söyler (Resullerin İşleri 1:15-19).

Yahuda İskaryot'un ne şekilde öldüğüne dair bu farklı rivayetler İsa'nın ardından Hıristiyan dünyada ortaya çıkan karışıklığın sadece çarmıh meselesiyle sınırlı olmadığını, bu işe bir şekilde karışmış olanlar üzerinde de bir sis perdesi oluştuğunu göstermektedir. Yahuda İskaryot'un akıbeti meselesi Hıristiyanları o kadar meşgul etmiştir ki sanat dallarının çeşitli alanlarında sayısız ürünler bu intihar tartışmasıyla ilgilenmiştir.³²

B- YAHUDA İNCİLİ'NE GÖRE YAHUDA İSKARYOT'UN ROLÜ

Bugün elimizde az bir bölümü bulunan Yahuda İncili'nde Yahuda İskaryot'un rolü hem kanonik İncillerde anlatılanlar hem de Barnaba İncili'nde nakledilenlerden oldukça farklıdır. Bir defa kanonik İncillerle Barnaba İncili'nin ortak teması, Yahuda İskaryot'un bir hain olduğudur. Barnaba'yı diğerlerinden farklı kılan husus, çarmıha gerilenin aslında Yahuda İskaryot oluşudur. Bununla birlikte bu İncillerde de bazı kodların mukayeseli bir okumaya tabi tutulması, aslında Yahuda İskaryot hakkında çok net bir kanının ortaya konulamayacağını gösterecektir.

Yahuda İncili'nin girişinde, İsa'nın, Yahuda İskaryot (ve bazen diğer havari-leriyle) Fışık Bayramı'ndan üç gün önce bir hafta süren bir sohbette bulunduğu bahsedilir. Dolayısıyla burada kaleme alınanlar, söz konusu sohbette

³² Harran, Marilyn J., “Suicide”, *the Encyclopedie of Religion* (nşr. Mircea Eliade), I-XV, Macmillan Publishing Company, New York - Collier Macmillan Publishing, London, 1987, XIV, 127-128.

geçen konuşmalardan oluşmuştur. İsa, Tanrı'nın krallığına ulaşmasını mümkün gördüğü Yahuda'ya, diğer havarilerden farklı bir tavırla yaklaşır. Bu konuşmalarda İsa, dünyanın geleceğine dair çeşitli bilgiler vermekte, Yahuda İskaryot ve diğer havarilerin sorularını cevaplandırmaktadır. İşin ilginç yanı, İsa'nın bu konuşmalar sırasında onlara bir çocuk suretinde görünmesidir.³³ Şükran Günü ibadetinde beraber olduğu havarilerine gülen İsa'ya havariler, Tanrı'nın oğlunun neden kendilerine güldüğünü sorarlar. İsa ise onlara gülmediğini, ancak ibadetlerini gönülsüz yaptıklarını söyler. Kendisine Tanrı'nın oğlu olarak hitap eden havarilere; *"Beni nasıl tanıyorsunuz? Gerçekten size söylüyorum; içinizde bulunduğunuz hiç kimse, beni tanımayacak."* cevabını verir. Bu ifadeler, Yahuda İncili'nin henüz girişinde ifadesini bulan muammalar zincirine de işaret etmektedir. İsa'nın bu ifadeleri havarileri kızdırır, kalplerinden ona karşı kötü düşünceler geçirirler. İsa onların bu anlayışsızlıklarını gördüğünde, içlerinden sağlam durabilecek kâmil birinin karşısına çıkıp çıkamayacağını sorar. Hepsisi de kendilerinin sağlam olduğunu düşünmektedir; ancak hiç birinin ruhu, bunu söyleyerek İsa'nın karşısına çıkmaya cesaret edemez. Bunun tek istisnası Yahuda İskaryot'tur. O, İsa'nın kim olduğunu ve nereden geldiğini bildiğini, ancak onu gönderenin adını telaffuz etmeye layık olmadığını söyleme cesaretini gösterir. Yahuda İskaryot'un diğer havarilerden seçkin bir konumda oluşunun ilk göstergesi budur.³⁴

Daha sonraki pasajda anlatılanlar da bu diyaloga uygun olarak gelişir. Yahuda'nın yüce bir şey üzerinde teemmüle daldığını gören İsa; *"Diğerlerinden uzaklaş! Sana göklerin melekûtunun sırlarını söyleyeceğim! Senin o melekûta ulaşman mümkündür; ancak çok büyük acı çekeceksin. Çünkü on iki havari tanrıları ile tamam olsunlar diye, bir başkası senin yerine geçecek."* der. Yahuda ona; *"Söyle bana, bunlar ne zaman olacak? Büyük ışık günü ne zaman bu nesil üzerinde parlayacak?"* diye sorar; ancak bunu söylediğinde İsa yanından ayrılır. Daha sonra gelen pasajlarda, İsa'nın kutsal bir soyun (topluluğun) yanına gittiğinden bahsedilir. Yahuda bu kutsanmışlar soyu ile insan soyu hakkında muhtelif sorular sorar ve cevaplar alır. Yahuda bir rüyasında on iki havarinin kendisini taşıyarak eziyet ettiklerini, ayrıca büyük bir ev gördüğünü, ulu insanların bu evin etrafında tavaf ettiklerini anlatır ve İsa'dan kendisini de o ulularla birlikte evin içine almasını istediğini söyler. İsa bu eve hiçbir faninin giremeyeceğini ifade eder. Yahuda bu konuda ısrarcı olur. İsa, Yahuda'yı yıldızının yoldan çıkarttığını ifade etse de o, söz konusu ulular arasına girme isteğini yineler.

Muhtelif satırları kaybolan bir pasajda İsa, göklerin melekûtunu ve oradaki

³³ Mahmut Aydın'ın Yahuda İncili çevirisinde bu kısım sehven atlanmış olsa gerek.

³⁴ Esasen Hıristiyanlığın ciddi kaynaklarında bile İskaryot'un seçkinliğine işaret eden ipuçları bulunabilir. Örneğin, eldeki en ciddi Dinler Tarihi Ansiklopedilerden birinde onun İsa tarafından seçildiğine dair açık bilgiler mevcuttur. Bk. Allison, Dale C., "Jesus", *Encyclopedie of Religion* (nşr. Lindsay Jones), I-XIV, Thomson and Gale, Washington 2005, VII, 4848. Gerçek şu ki kanonik İncillerde dahi insanı bu düşünceye götürecek birbirinden farklı Yahuda İskaryot tasvirleri mevcuttur.

jenerasyonu görmesinin, Yahuda'ya büyük acılar çektireceğini söyler. On üçüncü olması sebebiyle, Yahuda'ya diğer nesillerin lanet edeceğinden bahseder. Yahuda, kendisini diğer havarilerden seçip ayırması sebebiyle, başına geleceklere karşı bir üzüntü değil, sevinç duyar. Bu pasajların ardından Yahuda ile İsa arasında kozmolojiye ait bazı konuşmalar geçer. Yazmaların son kısımları, vaf-tiz edilenlerle Yahuda'nın sözde hıyanetini anlatan satırlara sahiptir. Yazmanın kayıp bölümlerin önemli bir kısmı da buralardadır; ancak buna rağmen buralarda da İsa, Yahuda'nın, vaftiz edilen herkesi faziletçe aşacağını dile getirir. Sebep olarak da şunu söyler: “Çünkü sen, beni (ilahî varlık olarak İsa'yı, İsa'nın ilahî yanını) giydiren adamı (fizikî bedenimi) kurban edeceksin!” Bu satırların ardından Yahuda'nın, yaklaşan nuranî bir buluta gireceği İsa tarafından müjdelenir. Yahuda'nın İsa'yı baş kâhinlere sattığı sahne ise şu şekilde nakledilir: “[...] ibadet için [Fışh yemeğinin verildiği] konuk odasına gitmiş olması sebebiyle, baş kâhinler mırıldandı. Ne var ki yazıcılar oradaydılar ve halktan korkuları sebebiyle -çünkü herkes onu bir peygamber olarak kabul ediyordu- ibadet esnasında onu yakalamak için dikkatle gözetlemekteydiler. Yahuda'ya yaklaştılar ve ‘Burada ne yapıyorsun? Sen İsa'nın şakirdi (mi)sin?’ dediler. Yahuda onlara istedikleri cevabı verdi. Ve onlardan bir miktar para alarak İsa'yı kendilerine teslim etti.” Görüldüğü gibi bu satırlarda oldukça muhtasar bir ifadeyle Yahuda'nın İsa'yı ele verdiği anlatılmaktadır; ancak Yahuda'nın tüm yaptığı, aslında Hz. İsa'nın kendisine verdiği bu tarihî görevi icra etmektir. Dolayısıyla Yahuda, aslında Hz. İsa'nın en sadık, en gözde havarisidir.

Mahmut Aydın'ın da işaret ettiği gibi, Yahuda İncili'nde Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesine dair bilgiler yer almamaktadır. Ne var ki bu bilgilerin yer almaması, Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği fikrinin Yahuda İncili'nde reddedildiği anlamına da gelmemektedir; çünkü Hz. İsa zaten onu seçerken bir kurban olayından bahsetmektedir.³⁵

C- İSLAM TEFSİR GELENEĞİNDE YAHUDA İSKARYOT

Tarihte uzunca bir süre tartışmalara yol açmış bu hadisenin, Kuran tarafından tüm detaylarıyla açıklığa kavuşturulmamış olmasının sebebi nedir, şeklindeki bir soru, Kuran'ın genel ifade üslubu dikkate alındığında, manası olmayan bir sorudur. Bilindiği gibi Kuran, tarihî hadiseleri anlatırken zaman, mekân ve şahıs unsurlarını ön plana almayan bir yöntem takip eder. Aynı durum burada da söz konusudur. Kuran için önemli olan, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediği, bununla birlikte kendisine ölümsüzlük de verilmediğidir. Bunun dışındaki bütün unsurlar detay mahiyetinde olup herhangi bir önemi haiz değildir. Tarihî şahsiyetlerin kimlikleri, yaşadıkları dönemler ya da mekânlar, Kuran'ın vermek istediği mesaj içerisinde vazgeçilmez bir yer işgal ediyorsa, o zaman onlara yer verilmektedir. Oysa bu hadisede Yahuda İskaryot'un rolü, tarihin gidişatını değiştiri-

³⁵ Aydın, Mahmut, “Yahuda İskaryot Bir Hain mi?”, s. 21.

recek ya da Kuran açısından verilmek istenen bir ilkeyi köklü bir değişime uğratak önemde değildir. Bu sebeple müstakil olarak zikredilmesine de gerek yoktur. Aslında bu durum, diğer kitaplardan ayrı olarak Kuran'ın evrensel oluşunun da en büyük delilidir.

Makalenin bundan sonraki kısmında genel olarak tefsir müellefatında yer alan rivayetler ele alınacaktır; ancak çok azı hariç, bu rivayetler senet kritiği açısından değerlendirilmeyecektir. Bu durum, söz konusu kritiğin bilimsel bir ölçüt olmadığını düşündüğümüzü göstermemektedir. Sadece konuyu daha fazla uzatacağı ve gerçekte bu incelemede yapmaya çalıştığımız şeyin de öncelikle metin kritiği olması hasebiyle bu alana girmediğimizin bilinmesinde fayda mülahaza ediyoruz. Yahuda İskaryot'un tefsir kaynaklarında anlatıldığı şekliyle rolünün ne olduğunu tespit etmek için bu olayın aşamaları hakkında var olan malumata dair bilgileri gözden geçirmek gerekiyor. Bu açıdan olaya yaklaştığımızda, hadisenin seyri hakkında kimi zaman kanonik İncilleri doğrulayan kimi zaman da onları yalanlayan rivayetlerle karşı karşıya kalırız. Bu rivayetleri şu ana başlıklar altında irdelemek mümkündür:

1. Benzetilme Hadisesinde İsa'nın Rolüne Dair Tartışmalar

2.1. Benzetilme Hadisesinin İsa'nın Talebi Sonrasında Meydana Geldiğini İfade Eden Rivayetler

Hıristiyanlık hakkında geniş malumat içeren tefsirlerden birisi, Taberî'ninkidir. Onun Yahuda İskaryot hakkında verdiği bilgiler elimizdeki İncillerle paralellikler arz etse de bazı farklı noktaları içerdiği gözden kaçmaz. Gerek bu sebepten gerekse Kuran'ın nüzul döneminde yaşayan Ehl-i Kitap'ın meseleye bakışını yansıtmaya noktasında bize naklettiği spesifik bilgiler açısından, Taberî'deki rivayetler oldukça önemlidir. Başlığımızla alakalı olan, müfessirin de kabule şayan oluş bakımından ikinci sırada yer verdiği rivayetlerin mazmunu, makale konumuza ışık tutacak muhtevayı da haizdir. Taberî bu görüşünde, çarmıh hadisesiyle ilgili rivayetlerden kendi düşüncesine uygun olanına şu sözlerle anlatır: "Aksine bizzat İsa, evde olanlara, içlerinden hangisinin kendisine benzetilmeyi kabul edeceğini sormuştu. Onlardan bu iş için gönüllü olan biri seçildi ve o an İsa'ya benzetildi. İşte bu havari katledilmiş, İsa ise göğe çekilmiştir."³⁶ Taberî'nin bu görüşü desteklemek üzere serdettiği rivayetlerdeki raviler şu beş anlam kategorisinde sıralanabilecek (farklı tonlarla belirttiğimiz) isnat zincirleriyle verilir:

- Bişr b. Muâz, Yezîd, Saîd, Katâde

³⁶ et-Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezîd (310/923), *Câmiu'l-Beyân fi Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, I-XXI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1992, IV, 352. Hz. İsa'nın 'göğe çekilmesi', büyük ölçüde Hıristiyan kültürünün etkisiyle oluşturulmuş bir anlayıştır. Kuran'da göğe çekildiğine dair açık herhangi bir nas bulunmamaktadır. Kuran'da sadece, İsa'nın, Tanrı'nın kendisine doğru ref edildiği anlatılmaktadır ve bilindiği gibi sadece Tanrı'nın kendisi, istiva ettiği yer ve bir faninin O'nun yanında oluşuna dair İslam düşüncesinde pek çok tartışma olduğu gibi İsa'nın ref edilmesiyle ilgili de pek çok tartışma vardır ve kanaatimizce sadece bu ifade üzerinde bile özel bir çalışma yapılmaya değer.

- el-Hasen b. Yahya, Abdurrezzâk, Ma'mer, Katâde
- Muhammed b. el-Hüseyn, Ahmed b. el-Mufaddal, Esbât, Süddî
- el-Müsennâ, Ebu Huzeyfe, Şibl, İbn Ebî Necîh, el-Kâsım b. Ebî Bezze
- İbn Humeyd, Seleme, İbn İshak
- el-Kâsım, el-Hüseyn, Haccâc, İbn Cüreyc
- Muhammed b. Amr, Ebu Âsım, İsa, İbn Ebî Necîh, Mücâhid
- el-Müsennâ, Ebu Huzeyfe, Şibl, İbn Ebî Necîh, Mücâhid

Bu ana görüş çerçevesinde Taberî'nin yer verdiği rivayetlerin işaret ettikleri hususları da şu şekilde sıralamak mümkündür:

Katâde, kendisine anlatıldığına göre, İsa'nın havarilere bu anlamda müracaat ettiğini nakleder. İsa kendi yerine geçirilecek olanın öldürüleceğini de haber verir. Havarilerden biri bunu kabul eder ve İsa yerine bu havari öldürülür. İsa ise göğe alınır. Katâde'nin diğer rivayetinde ise İsa, kendi yerine geçirilecek olanın cennete gireceği müjdesini verir.

Süddî'den gelen rivayette ise kuşatma altına alınan evde İsa'nın yanında on dokuz kişi vardır. İsa o esnada yerine kimin geçeceğini havarilere sorar ve bu rivayete göre kendisine benzetilecek olan kimsenin hem öldürüleceğini hem de cennete gireceğini haber verir. Bunu kabul eden havari, o esnada İsa'ya benzetilir, İsa da göğe yükseltilir. Dışarı çıktıklarında Yahudiler bunları on dokuz kişi olarak görürler. Havariler İsa'nın göğe yükseltildiğini söylerler. Yahudiler havarileri sayar ve aralarından birinin gerçekten eksik olduğunu görürler; ancak İsa'ya benzeyen birinden kuşkulanarak onu alırlar ve İsa olarak gördükleri bu adamı çarmıha gererler. Bu ifadelerde İsa konusunda Yahudilerin aslında tam olarak emin olmadıkları anlaşılmaktadır.

el-Kâsım b. Ebî Bezze'den nakledilen kısa rivayette de İsa teklifte bulunur ve havarilerden biri bunu kabul eder. Yahudiler de bu adamı katlederler.

İbn İshak'tan gelen rivayette ise İsa'yı öldürmek üzere gönderilenler arasında Beni İsrail'in krallarından Davut adlı biri de vardır. İsa onların kendisini öldürmeye karar verdiklerinden haberdar olunca, ölümden, hiçbir kulun korkmadığı kadar korkar ve şu duada bulunur: "Allah'ım, eğer bu kâseyi (ölümü) kullarımdan herhangi birinden çevireksen, o zaman benden çevir!" Rivayete göre bu akıbetin korkunçluğu sebebiyle İsa'nın bedeninden kan çıkar. Söz konusu Yahudiler planladıkları yerden onu ve havarilerini -ki hepsinin toplamı on üç kişi olarak verilir- öldürmek üzere içeri girince, İsa on iki havarisine yukarıda bahsedilen müracaatta bulunur. Bu rivayeti nakleden İbn İshak, Yahuda İskaryot'un da bu havariler içerisinde olduğunu belirtir; ancak İsa'yı ele veren kimse hakkında herhangi bir bilgi nakletmez.

İbn İshak'ın aynı konuyla ilgili naklettiği diğer rivayette ise İsa haricinde orada on üç kişi olduğundan bahsedilir. Kendisine bu şekilde bir haber geldiğini söyleyen İbn İshak, bu sonuncu şahsın adının Sercis olduğunu, İsa'yı ele ve-

renin ve İsa'ya benzetilerek çarmıha gerilenin bu şahıs olması münasebetiyle Hıristiyanların bu şahsı havariler içerisinde kabul etmedikleri bilgisini de nakle-der.

İbn İshak'tan Taberî'nin naklettiği üçüncü rivayet ise İbn İshak'ın, sonradan Müslüman olan bir Nasranî'den naklettiği bilgilerdir. Buna göre İsa ref' edileceği haberini alınca, havarilerine kendi yerine geçirilmeyi ve öldürülmeyi kimin kabul edeceğini sorar. Bu rivayette de İsa'ya müspet cevap veren ve çarmıha gerilen Sercis'tir. Önceki rivayetten farkı şudur: Yahudiler İsa ile birlikte eve gi-renlerin sayısını bilmektedirler; ancak içeri girince sayı olarak bir kişinin eksik olduğunu görürler. İsa'yı tanımayan Yahudiler, daha önce İsa'yı ele vermesi için Yahuda İskaryot ile otuz dirheme pazarlık yapmışlardır. Yahuda onlara, öpeceği kişinin İsa olacağını söylemiştir. Yahudiler içeri girdiğinde İsa ref' edilir ve Yahuda'nın İsa'ya benzetilen Sercis'i öpmesi üzerine Yahudiler de İsa zannıyla Sercis'i yakalar ve çarmıha gererler. Bu yaptığına pişman olan Yahuda ise daha sonra kendi canına kıyar. Önceleri bir havari iken, artık Hıristiyanlar tarafından bir melun olarak anılır. İbn İshak bu üç rivayetin ardından, en doğrusunu ancak Allah'ın bildiğini de belirtir.³⁷

Taberî'nin İbn Cüreyc'e nispet edilen rivayetinde de havarilere soru soran İsa'nın kendisidir. Bu rivayete göre İsa havarilere, kendisine benzetilecek olanın katledileceğini haber verir. Havarilerden biri de bunu kabul eder ve nihayetinde o havari katledilir. İbn Cüreyc'in naklettiği bu hadisede söz konusu havarinin adı verilmez.³⁸ Bu grup içerisinde yer alan rivayetleri zikreden Taberî, kendi tercihi söz konusu olunca aşağıda zikredeceğimiz bir başka mana grubunu benimseyecektir.

Mücahid'den bu konuda rivayet edilen haberler son derece kısadır. Bunlara göre Yahudiler İsa'ya benzetilen bir şahsı öldürmüşler, İsa peygamberse diri olarak Allah katına çıkartılmıştır.³⁹

Zemaşerî, Beydâvî, Neseî ve İbn Cüzey de rivayetlere dikkat çeker ve ilk rivayet olarak aslında soruyu İsa'nın sorduğunu, kendisine benzetilecek olanın öldürüleceğini ve cennette refiki olacağını da İsa'nın haber verdiğini söylerler.⁴⁰

2.2. Benzetilme Hadisesinin İsa'dan Bir Talep Olmaksızın Vuku Bulduğunu Anlatan Rivayetler

Taberî'de konuyla ilgili rivayetlerin bir grubu ise benzetilme hadisesinde

³⁷ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 353.

³⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 354.

³⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 354.

⁴⁰ ez-Zemaşerî, Ebu'l-Kâsim Mahmud b. Ömer (538/1144), *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidü't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucûhi't-Te'vîl* (nşr. Adil Ahmed Abdülmecûd, Ali Muhammed Muavvîd), I-VI, Mektebetu'l-Ubeykân, Riyad 1999, II, 175; el-Kâdî el-Beydâvî, Nâsiruddîn Ebî Saîd Abdillâh b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî (685/1286), *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988, I, 247; en-Neseî, Abdullâh b. Ahmed b. Mahmud (710/1310), *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vîl*, I-III, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1989, I, 365; İbn Cüzeyy el-Kelbî, Muhammed b. Ahmed (741/1340), *et-Teshîl li Ulûmi't-Tenzil*, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995, I, 217.

İsa'dan herhangi bir teklifin gelmemiş olduğu olgusuna işaret eder. Bazı müfessirlere göre, der Taberî, Yahudiler İsa ve beraberindekileri bir evde kuşattıklarında, bizzat İsa'nın kendisini tespit edememişlerdir; çünkü içeride bulunanların tümü -ki sayıları hakkında da ihtilaf vardır- o an İsa'ya benzetilmişlerdi. İsa'yı öldürmek isteyenlere, havarilerden birisi İsa olarak görünmüştü; oysa gerçek İsa o değildi. İsa ile birlikte olanlardan birisi [muhtemelen İsa'ya en çok benzetilen] dışarı çıkmış, Yahudiler de İsa zannıyla bu havariyi öldürmüşlerdi.

Bu mazmunu ihtiva eden rivayetlerin hiç birisi, herhangi bir ihbara ve muhibre temas etmediği gibi ilgili rivayetlerin tümünde dikkati çeken husus, senet zincirlerinin son ravisinin Vehb İbn Münebbih (H. 34-110) olmasıdır. Fars asıllı bu sahabî, ashabın önde gelen birçok isminden rivayette bulunduğu gibi, kendisinden de önemli isimler rivayette bulunmuşlardır. Aralarında Buharî ve Müslim'in de bulunduğu güzide hadis mecmualarında da rivayetleri mevcuttur. İbn Münebbih, İran'dan Yemen taraflarına gittiği için aynı zamanda "Yemenî" nisbesi ile de bilinir. Onun Yemen'de kadı olarak görev yaptığı da bazı kaynaklarda zikredilir.⁴¹ Pek çok rivayet kaynağında onunla ilgili eleştiriler bulunsa da Buharî ve Müslim gibi kaynaklar ondan rivayet nakletmişlerdir. Hakkındaki en önemli itham Kaderî olduğu şeklindedir; ne var ki bu görüşünden rücu ettiği de aynı kaynaklarda nakledilir. Bununla birlikte son dönemde Muhammed Reşid Rıza ve Ahmed Emin gibi ilim adamları, oldukça ağır suçlamalarla Vehb'i tenkit etmektedirler.⁴² Konuyla ilgili bu rivayetleri tetkik ettiğimizde, her ne kadar onun tedliste bulunduğunu, kizb ile muallel olduğunu iddia edemezsek de geçmiş kültüründen tamamen kopmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz; çünkü ondan gelen bu rivayetlerin neredeyse tamamı, bugünkü mütedavil İncil nüshalarında nakledilen bilgilerle büyük oranda benzeşmektedir.

Yukarıdaki ana görüş doğrultusunda söz konusu rivayetlerde işaret edilen hususları şu şekilde özetlemek mümkündür: Eve giren Yahudiler, içerdekilerin tamamının İsa'ya benzediğini görünce, bizlere sihir yaptınız, diyerek muhataplarını suçlarlar ve İsa'yı teslim etmemeleri halinde hepsini öldüreceklerini ifade ederler. İşte tam bu esnada İsa; "*Bugün kim cennet karşılığında canını satar?*" diye sorar. Rivayette adı verilmeyen bir havari öne çıkarak bu teklifi kabul eder

⁴¹ ez-Zehbî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed (748/1348), *Tezkiratu'l-Huffâz* (nşr. Zakeriyya Umeyrât), I-IV, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1998, I, 77; *Mizânu'l-İ'tidâl fî nakdi'r-Ricâl* (nşr. Adil Ahmad Abdulmevcûd, Ali Muhammad Muavvid), I-VIII, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1995, IV, 142; *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* (Şuayb el-Arnâvut başkanlığında bir heyet), I-XXXII, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut ts, VIII, 112.

⁴² Bu kaynaklarda, özellikle İsrailî rivayetlerin onun kanalıyla İslâmî kaynaklara sızdığı belirtilmiştir. Bk. Reşid Rıza (1935), "Es'ile min Tunus", *Mecelletü'l-Menâr*, XXVIII, Mısır 1927, XXVIII, 747. Ahmed Emin (1886-1954), ilk Müslümanların bedevî karakterinin, başka dinlerden önemli ölçüde bilgi aktarılmasına sebep olduğu kanaatinde. Vehb de bilgi aktarım sürecinde önemli bir kanaldır. Ahmed Emin'e göre, İslam uleması bunların meydana getirdiği zararları yeterince fark edememiştir. Bk. Ahmed Emin (1886-1954), *Fecru'l-İslam*, Dâru'l-Kitâb el-Arabî, Beyrut, ts, s. 202; *Duha'l-İslam*, (I-II, el-Hey'e el-Misriyye el-Âmme, Kahire 1997, 1998), (III, Mektebe en-Nahda), Kahire, II, 139; III, 243-244. Konuyla ilgili geniş değerlendirme için bk. ez-Zehbî, Muhammed Hüseyin (1977), *et-Tefsîr ve'l-Müfessîrûn*, I-II, Dâru İhyâ't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut 1976, I, 195-197.

ve evden çıkıp “İsa benim” diyerek Yahudilere kendisini teslim eder. Yahudiler bu havariyi yakalayıp çarمیha gerdirirler ve söz konusu havari İsa’ya o kadar benzetilir ki, Hıristiyanlar dahi onun İsa olduğunu düşünürler. Aynı gün İsa da göğe alınır. Bu rivayete göre İsa’nın ve çarمیha gerilenin gerçek kimliğini sadece o an İsa ile birlikte olanlar bilmektedir. Taberî’nin tercih açısından ilk sıraya yerleştirdiği bu görüşe göre İsa ile birlikte havarilerinin muhasara altına alındıkları sırada evdekilerin tamamı İsa’ya benzetilmiş; ancak bu olay esnasında İsa odada bulunanlardan herhangi bir şey talep etmemiştir. Benzetilmenin gerçek sebebi, Allah’ın Yahudileri utanç duyulacak bir vaziyete düşürmeyi istemesi, nebisini bu nahoş halden ve katilden kurtarmayı murad etmesi ve Allah Teala’nın bu konuda doğru bir şekilde anlattıkları üzerinde imtihana çekilmek isteyen kimselerin imtihana tabi tutulmasıdır.⁴³

Konuyla ilgili yine Vehb’den gelen diğer rivayet, İncillerdeki pasajlara benzemektedir. Kendisine öleceği vahyedilen İsa, bir konuda yardımlarına başvuracağını bildirdiği havarilerine bir yemek verir. Bu yemekte bizzat kendisi hizmet eder ve havarilerinin ellerini yıkar, onlara abdest aldırır. Havarilerden isteğinin, ecelinin ertelenmesi şeklinde Allah’a dua etmeleri olduğunu söyler. Ancak her gece geç saatlere kadar sohbet etme itiyadındaki havariler, o gece dua için niyetlendiklerinde tuhaf bir şekilde uykuya dalarlar. İsa’nın neden böyle yaptıklarını sorması üzerine, bilmedikleri bir şekilde bundan alıkonulduklarını söylerler. İsa da çobanın öleceğini, koyunların dağılacağını haber verir. Horoz ötmeden evvel içlerinden birinin kendisini üç defa inkâr edeceğini -ki bu İncillerde de yer alan bir husus olup kastedilen Petrus’tur- bir diğerinse kendisini ucuz bir kıymete satıp parasını yiyeceğini söyler. İsa’nın ilk haberi gerçekleşir ve Yahudiler tarafından muaheze edilen Petrus -ki rivayette adı Şem’un olarak geçer-, horoz ötmeden önce İsa’yı üç kere inkâr eder. Diğer habere konu olan bir havari ise -bu rivayette adı geçmemektedir- sabah olduğunda Yahudilere giderek İsa’yı kendilerine teslim etmesi durumunda ne vereceklerini sorar. Otuz dirhem para teklif edilir ve o da bu para karşılığında İsa’nın yerini onlara gösterir. Ancak bundan önce bir başkası İsa’ya benzetilmiş, Yahudiler de gerçek İsa konusunda ikileme düşmüşlerdir. Rivayetin bu kısmında İsa’ya benzetilenin, mezkûr havari olup olmadığı net değildir; ancak sonraki bölümde Hz. İsa’nın annesi ve diğer havariilere görünmesi, kendisine herhangi bir kötülüğün erişmediğini bildirmesi ve cesedini tarif ettiği bir yere gömmelerini söylemesi üzerine on bir havarinin bu işlemleri yaptığının nakledilmesi, çarمیha gerilerek öldürülenin bu muhbir havari olduğu intibahı uyandırmaktadır. Vehb’in naklettiğine göre bu havari daha sonra ortadan kaybolmuştur. Hz. İsa havarilerine bu havariyi sorar. Yaptıkları sebebiyle pişmanlık duyan ve bunalıma giren bu havarinin, daha sonra canına kıydığını söylerler. İsa, “Eğer tövbe etseydi, Allah tövbesini kabul ederdi.” der.

⁴³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 353-354.

Taberî, Vehb b. Münebbih'ten naklettiği bu ikinci rivayetteki mazmunu, tercih açısından ikinci sıraya koymaktadır.⁴⁴ Bu görüşün mantıksal analizlerini ise müfessir şu şekilde yapar: İsa son yemeğinde havarilerden birinin kendisini satacağını haber vermiş, adı rivayette geçmeyen bu havari sabah olunca onu Yahudilere satmış, ancak bu esnada İsa'ya benzetilen bir başka kimse, İsa zanıyla çarmıha gerilmiştir. İntihar eden muhbir havarinin, aslında tövbe etmesi halinde bağışlanabileceğini bizzat İsa daha sonra havarilerine söylemiştir. Buna göre çarmıha gerilen, ihbar eden havari değildir. İhbar edenin kimliği de belirtilmemiştir. Taberî bunları söyledikten sonra neden en doğru görüşün bunlar olacağını da şu şekilde delillendirir (tercümede tasarrufa gidilmiştir): "Çünkü İsa'nın yanında olan havariler, eğer İsa göğe çekilip orada bulunanlardan biri İsa'ya benzetilseydi, onun aralarından çekildiğini kendi gözleriyle görür, az önce yanlarında bulunan kimsenin, asli suretinde dönüşüme uğramasına şahit olur, dolayısıyla İsa'ya benzetilen bu havariyi kesin olarak bilirlerdi. Tüm bu olaylara bizzat kendi gözleriyle şahit olduklarından, ne İsa konusunda ne de İsa'ya benzetilen kimse konusunda onlar için herhangi bir karışıklık söz konusu olmaz, her ne kadar düşmanları olan Yahudiler için bu tür bir karışıklık mevzubahis olsa da, çarmıha gerilen ve asılanın İsa'dan başka bir kimse olduğu, İsa'nın diri olarak aralarından göğe çekildiği havariler için açık aydın olurdu. Başka türlü söz zaten düşünülemezdi. İsa'nın onlara soru sorması, içlerinden birinin cevap vermesi ve suret değiştirme hadisesine şahit olmaları hep bunun göstergesidir. Dolayısıyla burada kaçınılmaz olarak şu iki durumdan birisi söz konusu olabilir: Ya evdekiler hep birden değişime uğradıkları için hiç kimse İsa'nın tam olarak kim olduğunu anlayamamıştır -ki buna göre Yahudiler içlerinden asıl İsa olmayan birini, daha önce tanıyıp bildikleri İsa olarak görüp katletmişlerdir- ya da evdekiler baskıncılar gelmeden kaçmış, odada kalan bir havari İsa'ya benzetilmiştir. İsa göğe çıkmış, kendisine benzetilen ise çarmıha gerilmiştir; ancak İsa'nın durumundan haberdar olmayan havariler de dâhil herkes, aslında çarmıha gerilenin İsa olduğunu düşünmüşlerdir. İster ilk ihtimal ister ikinci ihtimal olsun, her iki durumda da Yahudi ve Hıristiyanların çarmıha gerilenin İsa olup olmadığına tereddüt etmeleri normaldir. Ayette ki "ولكن شبه لهم" ifadesi de buna işaret etmektedir."⁴⁵

Taberî'ye göre Nisa 157. ayet de bize İsa'nın çarmıha gerilmesindeki hadiselerle ışık tutmaktadır. "*Filhakika onda ihtilaf edenler, bundan dolayı kuşku içindedirler; ona dair zan dışında kati bir bilgileri de yoktur. Gerçekte kesin olarak onu katletmediler; aksine Allah onu kendisine ref' eyledi.*" ayetini Taberî iki farklı yorum doğrultusunda anlamlandırır: Eğer Yahudilerin içeri girmesi ve İsa'nın ref' edilmesi vaktine kadar havarilerin odadan ayrılmadığı şeklindeki yorum göz önüne alınırsa, Yahudilerin odadakilerin sayısını bildiğini, dışarı hiç kimse çıkmamasına karşın içeride kalanlardan bir kişinin eksildiğini fark ettik-

⁴⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 354.

⁴⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 354-355.

lerini ve kaybettikleri bu kimse sebebiyle İsa'nın kim olduğu hakkında tam bir kanaate ulaşamayıp tartıştıklarını ve İsa zannettikleri birini öldürdüklerini düşünmek, ayete uygun bir anlam olur. Ancak eğer havarilerin gece İsa'yı terk edip evden ayrıldıklarını kabul edersek o zaman Yahudilerin ihtilafa düştükleri konu, evde kalanlar içerisinde İsa'nın da bulunup bulunmadığı noktasında olur. Dolayısıyla ilk yoruma göre İsa'nın kesin olarak evde olduğunu bilen Yahudiler, içeri girdikten sonra bir kişinin eksik olduğunu fark ederek bu noktada kuşkuya kapılmışlar ve buna bağlı olarak İsa'ya benzettikleri birini öldürmüşlerdir. İkinci yorumda ise İsa'nın evde kalan grup içerisinde olup olmadığı noktasında ihtilaf ettikleri -henüz eve girmeden önceki bir sahnedir bu- anlaşılmaktadır. Taberî'nin bu konuda naklettiği rivayetlerin senedinde ise şu isimler bulunmaktadır:

- el-Müsennâ, Abdullah b. Salih, Muaviye b. Salih, Ali b. Ebî Talha, Abdullah İbn Abbas

- el-Müsennâ, İshak, Ya'lâ b. Ubeyd, Cüveybir

- Muhammed b. el-Hüseyn, Ahmed b. Mufaddal, Esbât, Süddî⁴⁶

İbn Kesîr'in İbn Ebî Hatim, Ahmed b. Sinan, Ebu Muaviye, el-A'meş, el-Minhâl b. Amr, Saîd b. Cübeyr isnadıyla Abdullah İbn Abbas'tan naklettiği uzun bir rivayet de buna benzemektedir. Ancak bu rivayette Yahuda'dan değil, İsa'ya benzetilen bir gençten bahsedilmektedir. İbn Kesîr bu rivayetin isnadının sahih olduğunu, Nesâî'nin de Ebu Küreyb kanalıyla Ebu Muaviye'den buna benzer bir rivayet naklettiğini, seleften de bu konuda birçok rivayet geldiğini nakleder. Arından Taberî'nin rivayetlerine yer verir.⁴⁷

2.3. Bir Başka İnsanın İsa'ya Benzetilmesinin İmkânı

Tabersî, İsa'nın bir başka insan suretinde görünmesi hadisesinin, her ne kadar olağanüstü bir hadise olsa da müminler açısından reddedilecek bir durum olmadığına dikkat çekmektedir. Benzer bir duruma, Dihye suretinde vahiy getiren elçi Cebraîl'de şahit olunduğunu ifade eder. Öte yandan Tabersî, birçok Yahudi ve Hıristiyan'ın gerçek İsa konusunda yanlış bilgiye sahip olmalarının, bu konuda günümüze kadar gelen haberlerin sıhhatini şüpheli duruma sokan bir ortama yol açtığı düşüncesine katılmaz; çünkü meydana gelen olaylarda, duyu organları tarafından idraki mümkün olmayan bir tarzda bazı hadiseler gerçekleşmiştir ve hadiselerin olduğu gibi nakli hususunda aslında ortada bir problem bulunmamaktadır. Bu açıdan haberlerin doğruluğu kriterine herhangi bir nakisa gelmemektedir. Her grup, yalnızca gördüğünü nakletmiştir, fazlasını değil.⁴⁸ Dolayısıyla bir haberin olağanüstü anlamlar içeriyor olması, onun sahih ya da zayıf olabileceğine bir delil addedilemez.

⁴⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 355-356.

⁴⁷ İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (774/1372), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm* (nşr. Sami b. Muhammed Selâme), I-VIII, Dâu't-Tayyibe li'n-Neşr, Riyad 1999, I, 574.

⁴⁸ et-Tabersî, Ebî Ali el-Fadl b. el-Hasen (548/1153), *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân* (nşr. Komisyon), I-X, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut 1995, III, 234-235.

Bu başlık altında kaynaklarda rastlayabileceğimiz bir tartışma konusu da benzetilme hadisesinin İsa'nın yalnızca yüzünde mi, yoksa tüm bedeninde mi olduğu hakkındaki tartışmalardır. İbnü's-Sâib'e nispet edilen bir görüşe göre İsa'ya benzetilme yalnızca yüz kısmında gerçekleşmiştir.⁴⁹ Benzer bir görüş Muhammed b. Mervan'dan da nakledilmiştir. Ona göre İsa yerine öldürülen Tatyanus'un yüzü İsa'ya benzetilmiş; ama bedeni aynı kalmıştı. Yahudiler bu sebeple onu öldürdükten sonra tanımışlardı.⁵⁰ Hatta Ebu Hayyân, onların İsa konusunda ihtilafa düşmelerinin, bu farklılığı tespit etmeleriyle başladığını söyler ki⁵¹ bu durumda Yahudilerin, işin başında kesin olarak İsa'yı öldürdüklerini düşündükleri akla gelir. Daha önce de geçtiği gibi bazı rivayetler, bu tür bir ihtilafın aslında henüz İsa'yı öldürmeden önce Yahudilerde baş gösterdiğini de anlatılmaktadır. Örneğin İsa ile beraber odada olanların sayısı hakkındaki bilgilerin içeri girdikten sonra bir kişinin eksildiğini görmeleriyle şüpheli hale gelmesi, ihtilafın daha önce başladığını da göstermektedir. Burada belki şöyle bir telif, konuyu aydınlatılabilir; Yahudiler iki defa şüpheye düşmüşlerdir; bunlardan ilki, ayetteki “ولكن شبه لهم” ifadesindeki şaşkınlıklardır. Sayısal anlamda bildikleriyle buldukları arasında fark olunca ve bir de İsa suretinde birden fazla şahıs ile karşılaşınca, ilk şaşkınlığı yaşamış olmalıdırlar. İkinci olarak, öldürdükleri kimsenin İsa'dan farklı bir bedenî yapıda olması “وان الذين اختلفوا فيه” kısmında belirtilen ihtilafa işaret ediyor olmalıdır.

2. İsa'nın Yakalandığı Odada Bulunanların Sayısına Dair Rivayetler

Gerek İncillerde, gerekse tefsir kaynaklarımızda ihtilafı olan bir başka konu da İsa ile birlikte evde olanların sayısı ve İsa'yı öldürmek üzere harekete geçen Yahudilerin İsa'yı tespit anında yaşadıkları şaşkınlıktır. Evde olanların sayısı Râzî tefsirinde on kişi olarak geçmektedir.⁵² Taberî'nin İbn İshak'tan yaptığı bir nakle göre İsa haricinde orada on üç kişi olduğundan bahsedilir.⁵³ Endelüsî bu sayının on üç ya da on sekiz olduğunu söyler.⁵⁴ Kurtubî ve İbn Kesir'in anlattıklarına göre evde bulunanların sayısı on iki ya da on üç kişidir. Hatta zayıf da olsa on yedi⁵⁵ yahut yirmi yedi kişi⁵⁶ oldukları da rivayet edilmiştir. İçerdekilerin

⁴⁹ İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemalüddin Abdurrahman b. Ali (597/1201), *Zâdü'l-Mesîr fi İlimi't-Tefsîr*, I-X, el-Mektebû'l-İslâmî, Beyrut 1987, II, 245.

⁵⁰ es-Sa'lebî, Ebu İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Nîsâbü'rî (427/1035), *el-Keşf ve'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasen), I-VI, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2004, II, 383.

⁵¹ Ebu Hayyân el-Endelüsî, Esîruddin Muhammed b. Yusuf el-Ceyyânî (745/1344), *el-Bahru'l-Muhîr*, I-VIII, Matbaatu's-Seâde, Mısır 1328H., III, 390.

⁵² er-Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer et-Temîmî (606/1209), *Mefâtihu'l-Gayb*, I-XXXII, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2000, XI, 81.

⁵³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 354.

⁵⁴ Ebu Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahru'l-Muhîr*, III, 390.

⁵⁵ el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (671/1273), *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XVI, Dâru'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ts., IV, 100-101; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I, 574.

⁵⁶ es-Süyûtî, Celâlüddin (911/1505), *ed-Dürü'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr* (nşr. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî), I-XVI, Merkezü Hecl li'l-Buhûs ve'd-Dirâsati'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye, Kahire 2003, V, 102.

cinsiyetine dair herhangi bir bilgi ise kaynaklarda yer almamaktadır. Sayıları hakkında birçok kanaldan gelen farklı rivayetler nakledilse de İsa'nın yalnızca bir havariye değil, içeridekilerin tamamına benzetildiğine dair tek nakil, Tabersî'ye göre sadece Vehb b. Münebbih'ten gelmektedir.⁵⁷ Bu rivayetler göz önüne alındığında, sadece Yahuda İskaryot'un kimliği hakkında değil, bu hadiseye ait neredeyse tüm detaylarda bir kapalılığın bulunduğunu ifade etmeliyiz.

3. İslam Tefsir Geleneğinde Çarmıha Gerilenin Kimliği Hakkındaki Yorumlar

3.1. Çarmıha Gerilenin Kimliği Hakkında Kesin Bir Bilgi İçermeyen Rivayetler

Tefsir kaynaklarında yaptığımız inceleme sonucunda çarmıha gerilenin kimliği ile ilgili Yahuda İskaryot'u işaret eden bazı rivayetlere rastladığımız gibi daha farklı görüşleri içeren rivayetlere de şahit olduk. Bu rivayet gruplarından ilki, çarmıha gerilenin kimliğinin kesin olarak belli olmadığını ifade eder. Bu rivayetleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Taberî'nin naklettiği rivayet gruplarından bir kısmında (Katâde, el-Kâsım b. Ebî Bezze vd.), İsa yerine çarmıha gerilenin, İsa'nın teklifine olumlu yanıt veren bir havari (yahut havari olduğu belirtilmeyen bir adam) olduğu nakledilir.⁵⁸ Seleme kanalıyla gelen İbn İshak rivayetinde ise Yahuda İskaryot'un da söz konusu mecliste olduğu anlatılır; ancak İsa yerine çarmıha gerilenin o olup olmadığı net değildir.⁵⁹

Sa'lebî'de nakledilen bir diğer rivayet ise Süddî'dendir. Buna göre Yahudiler iki kere İsa'yı hapsedmişlerdir (muhtemelen sıkıştırdılar anlamında). Daha sonra bir adamları (isim verilmez), içeri girmiş, Yahudiler de İsa'ya benzetilen bu adamı öldürmüşlerdir.⁶⁰

Râzî'nin bir ihtimal olarak öne sürdüğü görüşlerden birisi de şudur: Yahudiler İsa'nın göğe çekildiğini anladıktan sonra, halk arasında herhangi bir karışıklık olabilir diye, bir adamı çarmıha germişlerdir; doğrusu halk tarafından bu durumun farkına varılması da mümkün değildi; çünkü İsa, nadiren halkın içine karıştığından, pek çok kimse onu tam olarak tanımamaktaydı.⁶¹ Râzî'nin kaynak belirtmeden tefsirine aldığı bu görüşün sahibinin, aslında Ebu Ali el-Cübbâî olduğunu, Râzî'den yarım asır kadar önce vefat eden Tabersî'nin tefsirinden öğrenmekteyiz.⁶²

Taberî'nin son sırada yer verdiği üç rivayet olup hepsi de Mücahid'e nispet edilen bir diğer grup da vardır ki bunlardan ikisinde Mücahid'den nakilde bulunan ravi İbn Ebî Necîh iken, diğerinde İbn Cüreyc'dir. İlk iki rivayetin ortak teması, Yahudilerin İsa zannıyla bir başkasını asmış oldukları şeklindeki kısa ifa-

⁵⁷ Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, III, 233.

⁵⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 353-354.

⁵⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 353.

⁶⁰ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, II, 382-383.

⁶¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XI, 80.

⁶² Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, III, 233.

dedir. İbn Cüreyc rivayetinde ise Yahudilerin, İsa'ya benzettikleri bir adamı astıklarını, İsa'nınsa diri bir halde göğe çekildiği nakledilir.⁶³

Ebu Hayyân'da geçen bir rivayete göre İsa'ya benzetilen, İsa ile beraber tutuklu olan Kayser'in vekilidir.⁶⁴ Râzî'de ise Hz. İsa'yı gözetlemek için Yahudilerce yanına konan bir gözetçidir. Yine Râzî'de, İsa'nın talebi doğrultusunda Allah yolunda kendini feda eden bir havari olabileceği gibi münafık bir havari olabileceği de zikredilmektedir. Ona göre bu görüşlerin tamamında birbiriyle çelişen içerikler mevcuttur.⁶⁵ Furâtî'ye göre de Yahuda İskaryot bir münafık idi; çünkü bu tarz hayat mücadeleleri bir anlamda peygamberlerin kaderiydi. "Biz, işte böyle, her peygamber için suçlulardan bir düşman yarattık. Yol gösterici ve yardım edici olarak Rabbin yeter (el-Furkan 25/31)." ayetinde anlatıldığı üzere Allah Teâlâ her peygambere bir günahkârı musallat etmiştir. Hz. Musa'nın Sâmirî'si, Hz. Muhammed'in Abdullah b. Übeyy b. Selül'ü olduğu gibi İsa'nın da Yahuda'sı olmuştur.⁶⁶

Aslına bakılırsa Yahuda'nın bir anlık öfkesine yenilerek İsa'yı ihbar ettiği; ancak daha sonra bundan pişmanlık duyarak bu günahını affettirmek istemiş olması da mümkündür. Bu durumda birinin, İsa'yı yakalamak isteyenlere "İsa benim!" demesi çok da mantıksız değildir. Yahut İsa ile birlikte olan Yahuda, Romalı askerleri gördüğünde korkusu sebebiyle İsa'yı ele vermiş; ancak daha sonra bu yaptığına pişman olarak kendisini feda etmiş de olabilir. Nitekim rivayetlerde Yahudilerin bütün havarileri İsa suretinde görmelerinin ardından, içerdekilerin tamamını ölümle tehdit ettikleri nakledilmektedir. Hepsinin -bu arada İsa'nın- öldürülmesindenense yalnızca bir havarinin öldürülmesi dinin de aklın da gereğidir. Hal böyle olunca Yahuda'nın hain olması çok makul olmasa gerektir.

3.2. Çarmıha Gerilenin Kimliği Hakkında İsmen ya da Vasfen Bilgi Veren Rivayetler

İlk grupta yer alan rivayetlerden farklı olarak ikinci grup rivayetler çarmıha gerilenin kimliği hakkında ya ismen ya da vasfen malumat vermektedir.

Seleme kanalıyla İbn İshak'tan gelen bir rivayette bu havarinin adı Yahuda İskaryot olarak verilir.⁶⁷ Söz konusu rivayet daha başka tefsirlerde de kendisine yer bulmuştur. Örneğin, Mukâtil'e göre, gerçekte çarmıha gerilen, Yahudiler tarafından İsa'yı gözetlemekle görevlendirilen bir Yahudi idi. Mukâtil, onun da adının Yahuda olduğunu söyler ki⁶⁸ bununla kast ettiği havari Yahuda mıdır yoksa Yahuda adlı bir başkası mıdır, belli değildir.

⁶³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 354.

⁶⁴ Ebu Hayyân, *el-Bahru'l-Muhîr*, III, 390.

⁶⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XI, 81.

⁶⁶ el-Furâtî ed-Deyruzzûrî, Abdulkadir Mollaîş el-Ğâzî (1978), *Beyânu'l-Meânî*, I-VI, Dâru't-Terakkî, Şam 1382H., II, 394.

⁶⁷ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 353.

⁶⁸ Mukâtil b. Süleyman (150/767), *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* (nşr. Abdullah Mahmud Şahhâte), Dâru lhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-V, Beyrut 2002, I, 420.

Seleme kanalıyla İbn İshak'tan gelen bir başka rivayette bu havarinin adı Sercis olarak verilir.⁶⁹

Sa'lebî'de konuyla ilgili farklı bir rivayet bulunmaktadır. Kelbî, Ebu Salih ve İbn Abbas silsilesiyle verilen bu rivayete göre, Yahudiler Hz. Meryem hakkında çirkin ithamlarda bulununca, İsa (as) da onlar için beddua eder. Hatta bir grup Yahudi bu beddua sonrasında domuzlara ve maymunlara dönüşür. Yahudiler bir araya gelerek bunun öcünü almak için aralarında anlaşır ve İsa'yı öldürmek üzere Tatyanus adında birini tutarlar. Cebrail tarafından bilgilendirilen İsa, bir odacığa sokulur. Burada bulunan bir dehlizden göğe alınır. İçeri giren Tatyanus İsa'ya benzetilir. Eli boş dışarı çıktığında ise Yahudiler, dışarı çıkanın İsa olduğunu ve Tatyanus'un İsa tarafından öldürüldüğünü düşünürler ve hep birlikte "Bu İsa'dır." diyerek Tatyanus'u öldürürler.⁷⁰ Sa'lebî'nin naklettiği zayıf bir görüşe göre de katledilen kişi bir Yahudi idi ve adı da Yesû' b. Medyen'di.⁷¹

Begavî'de nakledilen bilgiye göre bu adamın ismi Satyafus'dur.⁷² Muhtemelen bu isim, daha önce İsa'yı hapseden Yahudilerin gözetçi olarak kapıda bıraktıkları adamın ismidir. Benzetme ise sadece yüz kısmında olmuştur, bedende değil. Râzî'de nakledilen bilgiye göreyse Yahuda isimli Yahudi liderin, İsa'yı odadan çıkarması için gönderdikleri şahsın adıdır Taytayus...⁷³

Hem İslam hem de batı kaynaklarının bazısında, İsa yerine çarmıha gerilenin, haçı taşımakla görevlendirilen Kirinuslu Simon olduğu da söylenir.⁷⁴ Bu da bize, Hıristiyan dünyada da İsa'nın çarmıha gerilmediğini söyleyenler olduğunu gösterir.⁷⁵

Çarmıha gerilenin kimliğinden vasfen malumat verenlerden Kurtubî ve İbn Kesir'in anlattıklarına göre, İsa'nın bulunduğu yere Kudüs valisi, yanında bir grup Yahudi ile bir Cuma günü ikinci vakti sonrasında gider. İsa, dışarı çıkamayacağını anladığı an, havarilere kendi yerine geçebilecek birisi olup olmadığını sorar. İçlerinden genç birisi bunu kabul eder, ancak genci bir anlamda toy görüp dikkate almak istemeyen İsa, aynı soruyu iki ve üçüncü defa sorar. Her seferinde aynı genç talip olur. İsa da "Tamam, sen ol!" der ve o genç İsa'ya ben-

⁶⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 353.

⁷⁰ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, II, 382-383.

⁷¹ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, II, 383.

⁷² el-Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin b. Mesud (516/1122), *Meâlimu't-Tenzil* (nşr. Muhammed Abdullah Nemr), I-VIII, Dâru't-Tayyibe, Riyad 1993, II, 307. İsmi yanlış yazılmış olma ihtimalini göz önünde bulundurmak gerekir. Belki de Begavî Tatyanus'u kastetmektedir; çünkü Begavî "ط" hecesini "ض" ile yazmaktadır. Aynı kısımda geçen Titus adını "ضيطوس" şeklinde yazmasından bunu anlıyoruz. Muhtemelen Tatyanus ifadesi de yanlışlıkla Satyafus "صطيافوس" şeklinde yazılmıştır.

⁷³ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XI, 81. Bu isim de muhtemelen Titus adının Arap dilindeki telaffuz ve imlasından kaynaklanan bir farklılığa binaen "ضيطايوس" şeklinde kaydedilmiştir.

⁷⁴ Harman, "İsa", *DİA*, XXII, İstanbul 2000, XXII, 470.

⁷⁵ Hıristiyan düşüncesindeki bu farklı kanala "Docetism" adı verilmektedir. Bk. Humbert, A., "Docetism", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003, s. IV, 796-797.

zetilir. Evin tavanı açılarak İsa bir uyku ağırlığı içerisinde göğe çekilir.⁷⁶ Ardından içeridekiler dışarı çıkar. Yahudiler de İsa'ya benzettikleri bu genci yakalayıp çarmıha gererler. İbn Kesir "bir genç" diye bahsettiği bu havarinin adından hiç bahsetmez; ancak söz konusu genci İsa'ya benzetenlerin sadece Yahudiler olmadığını, Meryem'in de onu İsa zannedip çarmıh altında ağladığının söylendiğini belirtir. İfadeleri itibarıyla bu rivayetleri çok da sağlam görmediği anlaşılan İbn Kesir, hakikatin tam olarak sadece Allah tarafından bilinebileceğini söyledikten sonra bu olayın, Allah Teâlâ'nın sınırsız hikmeti gereği kullar için bir imtihan olduğunu belirtir.⁷⁷ Bu içerikteki rivayetlerin kaynağı da İbn Abbas olup haberin İsrailiyattan olması kuvvetle muhtemeldir. İsnad zinciri Ebu Muaviye, A'meş, el-Minhâl, Saîd b. Cübeyr ve İbn Abbas şeklinde olup Ebu Bekr b. Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde nakledilmiştir.⁷⁸ Abd b. Humejd, Nesâî, İbn Ebî Hâtim, İbn Merdûyeh ve İbn Abbas kanalıyla gelen bir rivayette de öldürülen şahıs "bir genç"tir.⁷⁹

3.3. Çarmıha Gerilenin Mesih Olmadığına Dair Rivayetler

Yahuda İskaryot'un rolü hakkındaki tartışmaların İslam tefsir geleneğinde ne olduğunu tespit etmek, öncelikle çarmıha gerilenin kimliği hakkındaki tartışmaların ne olduğunu ortaya koymakla netleşir. Denilebilir ki bütün bir tefsir geleneği, çarmıha gerilenin İsa olmadığına müttefiktir. Bunu ispat ederken şu temel prensiplerden hareket ederler:

Tarihte Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki ilişkiler ya aynı coğrafya ve mekânda yaşıyor olmalarının getirdiği sosyal etkileşim ya da Kuran ayetlerinin yorumu noktasında ortaya çıkan anlama zorluklarının Ehl-i Kitap bilgisine başvurulmayı zorunlu kılması sonucunda gerçekleşiyordu. Bu sebeplere, Ehl-i Kitap'a mensup kadınlarla bazı evliliklerin yaşanmış olması da eklenebilir. Bu sayede Ehl-i Kitap kaynaklı pek çok bilgi tefsir kaynaklarına girmiştir. Ehl-i Kitap hakkında tefsir kaynaklarında yer alan rivayetlerin çok önemli bir kısmı da sonradan İslam'ı kabul eden Hıristiyanlardan yahut Ehl-i Kitap'a müracaat eden sahabe ve tabiundan gelmektedir. Konumuzla ilgili rivayetleri nakleden raviler bu gözle incelendiğinde, genel olarak sika raviler olmakla birlikte, özellikle mühtedi ravilerin rivayetlerinde önceki dönemlerine ait kültürlerin izlerini bulmak pekâlâ mümkündür. Bu sebeple Yahuda İskaryot hakkındaki rivayetlerin hem kanonik İncillerde bulunan şeklinin hem de son dönemde ele geçen

⁷⁶ Doğrusu Tanrı tarafından göğe çekilme hadisesi gibi olağanüstü bir sahnede somut detayların atlanmamış oluşu dikkat çekicidir. Tanrı'nın bu işlemi yaparken neden tavanı açması gereksindi? Faraza açmış olsa bile, neden bu durumu evrensel bir kitapta zikretsindi? Sadece mevcudiyeti hususunda müphemliklerin bulunduğu bu tür somut detayları değil, mevcudiyetinde hiçbir kuşku bulunmayan zaman, mekân, şahıs isimlerinin daha Kuran'da ısrarla atlanması, ancak tefsirlerde ve kimi zaman hadis rivayetlerinde sıklıkla vurgulanmış olması, acaba hangi saiklerden kaynaklanır?

⁷⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, IV, 100-101; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I, 574.

⁷⁸ İbn Ebî Şeybe, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed (235/849), *el-Musannef* (nşr. Muhammed Avvâme), I-XXVI, Dâru Kurtuba, Beyrut 2006, VII, 461.

⁷⁹ Süyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, ts, II, 238.

Yahuda İncili'nde anlatılan biçiminin tefsir kitaplarımızda yer aldığı görülmektedir. Yahuda İncili'nin bulunuşunun birkaç yıllık geçmişi bulunduğunu düşünürsek, Yahuda'nın masumiyetini anlatan ifadelerin kilisenin kabul ettiği İncillerde yer almıyor oluşunun, İncillerin orijinalitesi konusunda yeni şüpheler ortaya çıkaracağını görebiliriz.

Malum olduğu üzere geçmiş ümmetlere ve peygamberlere ait olayların anlatıldığı kıssalar, özellikle selef uleması tarafından müteşabih olarak kabul edilir ve müstakil bir hüküm kaynağı olarak görülmez. Bu sebeple herhangi bir kısıdaki olaydan kat'i bir sonuca gidebilmek ya da bağlayıcı bir hüküm çıkarabilmek için muhkem kabul edilen ayetlerin hakemliğine müracaat edilir. Oysa bu kıssanın konu edindiği çarmıh hadisesiyle ilgili bütün ayetler bir kapalılığa ya da çok farklı anlamlara gelebilecek türden ayetlerdir. Bu sebeple söz konusu ayetlerden kesin olarak İsa'nın asıldığı anlamı çıkarılamaz. İslam tefsir geleneğinde çarmıha gerilenin İsa olmadığı şeklindeki yargı da Kur'anı Kerim'in sarih ayetine uygun bir kabul sergilemekle ilgilidir. Elbette ki bir müminin, Kur'an'da vurgulu bir şekilde ifade edilen bir konuda farklı düşünmesi söz konusu olmaz. Müfessirlerin bu kabulleri, ilgili ayetlerin mazmunu doğrultusunda akıl yürütmede bulunurken de kendisini gösterir ve bu kabule uygun istidlallerde bulunurlar. Bununla birlikte Hıristiyanlar içerisinde de çarmıha gerilenin İsa olmadığına inananlar vardır. Malum olduğu üzere Barnaba İncili'nde İsa'nın çarmıha gerilmediği vurgulanmaktadır.

Tefsir kaynaklarında Yahuda İskaryot'a zimnen ya da sarahaten işaret eden satırlar, İsa'nın Yahudi din adamları tarafından çarmıha gerildiği iddialarının yalanlandığı Nisa suresi 157-158. ayetlerde geçmektedir. Ayetlerin siyakı (150-162. ayetler), dinî tutumları konusunda yoğun eleştirilere muhatap olan İsrailoğullarıyla ilgilidir. Mezkur siyakta Yahudilerin davranışlarıyla ilgili şu hususlara değinilmiştir: Allah ve Peygamber'ini hakkıyla tanımamak, Allah ve elçilerinin arasını ayırmak (peygamberlerin ilahi görevle gönderildikleri iddialarını yalanlamak), kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkar etmek ve bu sayede küfür ile iman arasında bir yerlerde bulunmak, peygamberlerden akla ziyan isteklerde bulunmak (Hz. Muhammed'den, doğruluğuna dair gökten bir belge indirmesini ya da Musa'dan, Allah'ın dünya gözüyle kendilerine görünmesini istemeleri gibi), mucize sonrasında bile puta tapıcılıktan uzaklaşmamak, Cumartesi yasağını çiğnemek, Allah'a verdikleri sözlerde durmamak, nebileri katletmek, içinde buldukları inkar durumunun Allah'ın sorumluluğunda olduğunu iddia etmek ve nihayet Meryem'e iftira atmak... Bunların hemen ardından Allah Teala, İsa'nın katlindeki rollerine ve İsa'nın gerçekten katledilip edilmediğine işaret eden ayetleri getirmiştir. Ayetin sonu, Allah Teala'nın kudret ve hikmetine yapılan vurgu ile bitmektedir. Söz konusu ayette şöyle buyrulmaktadır: *"Ve 'Al-lah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük' demeleri yüzünden (onları lanetledik). Hâlbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık*

içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler. Bilakis Allah onu (İsa'yı) kendine ref' etmiştir. Allah son derece güçlüdür, hikmet sahibidir (Nisa 4/157-158)."

Tabatabâî, Kuran'da geçen "قتل" ve "صلب" ifadelerine dikkat çekerek gerçekte öldürülenin İsa olmadığına dair vurgulu bir ifadenin ortaya konduğunu söylemektedir; çünkü sadece "وما قتلوه" denilseydi, normal yollar dışında, örneğin çarpmıha gerilmek gibi, öldürülmüş olabileceği şeklinde bir vehme düşülebilirdi. Bu sebeple Allah Teâlâ, vurgulu bir dille İsa'nın, asla bir insan eliyle öldürülmediğini anlatmak istemiştir. Tabatabâî, o dönemde suçluların oldukça barbar bir şekilde ve büyük bir kargaşa içerisinde öldürüldüklerine dikkat çekerek, çıkan kargaşada İsa zannıyla bir başkasını öldürmüş olmalarının da son derece tabii karşılanması gerektiğini söyler. Konu hakkında ilginç bir başka bilgi daha verir Tabatabâî. Buna göre bazı tarihçiler, İsa (as) ile ilgili olarak aktarılan tarihsel kıssalar, onun daveti çerçevesinde yaşanan olaylar, onunla aynı çağda yaşayan kral ve davetçiler hakkında anlatılan gelen hikâyelerin, Mesih adıyla bilinen iki kişiye uygun düştüğünü ileri sürmüşlerdir. Aralarında beş yüz yıllık bir zaman dilimi bulunan bu iki Mesih'ten ilki hak üzere bir ömür süren ve katledilmemiş olan Mesih'tir. İkincisi ise batıl üzere yaşayan ve çarpmıha gerilen sahte Mesih'tir. İşte ayette bahsedilen konu da bu sahte Mesih ile ilgili olmalıdır. İsa'nın çarpmıha gerildiğini düşünenler, bu Mesihlik iddiasındaki şahsın başına gelenlerle İsa'nın yaşadıklarını birbirine karıştırmaktadırlar.⁸⁰

İsa'nın çarpmıha gerilmediği ya da düşmanları eliyle katledilmediği gerçeği, onun ölmüş olması gerçeği ile çelişmez. Özellikle iki ayet, birbirlerini destekler tarzda onun vefatından bize haber vermektedir. İlk ayet "إني متوفيك" ifadesine sahiptir ki bizzat Allah Teâlâ tarafından İsa'nın ruhunun kabzedildiğini anlatır. Bunu destekleyen bir diğer ayette ise İsa'nın ağzından kıyamette vuku bulacak bir konuşma nakledilir. "Allah: Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, 'Beni ve anamı, Allah'tan başka iki tanrı bilin' diye 'sen mi dedin?' buyurduğu zaman o, 'Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu bilirdin şüphesiz. Sen benim içimdekini bilirsin, hâlbuki ben senin zatında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin. Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin' dedim. 'İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensiz' (Mâide 5/116-117)." ayetlerinde İsa, aslında kendi ölümüyle ilgili tartışmalardan habersiz olduğunu da zımnen ifade etmektedir.

Bazı müfessirler ise mantıksal izahlar yaparak öldürülenin İsa olamayacağını izah etmişler, bu arada yeri geldikçe İncillerdeki ifadelere de dayanmışlar-

⁸⁰ et-Tabatabâî, es-Seyyid Muhammed Hüseyin (1981), *el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, I-XXII, Müessesetü'l-A'lemi, Beyrut 1997, V, 134.

dır. Örneğin, Yahuda hakkında ismen bilgi veren tefsir kaynaklarından biri olan Bikâî (885/1480) *Nazmu'd-Dürer* isimli hacimli tefsirinde konuyla ilgili rivayetlere İncillerden nakiller yapmak suretiyle genişçe yer verirken benzer bir yöntem izlemiştir.⁸¹ Bikâî bu satırlarda şu orijinal tespitlere ulaşır: Bir defa İsa'yı tanıyan yalnızca Yahuda İskaryot'tur. Düşmanlarından hiçbiri onu tanımamaktadır. Dolayısıyla kimin öldürüldüğü konusunda asla kesin bir şey söylenemez [yani İsa'nın çarmıha gerildiği şeklindeki Hıristiyan görüşü tamamıyla desteksiz kalmaktadır]. Ona göre İsa'nın kesin olarak yakalandığını söylemeyi imkânsız kılacak bir başka delil, Yahuda'nın, İsa'yı ele verirken sadece elini İsa'nın üzerine koyması, ancak 'bu İsa'dır' şeklinde herhangi bir sözlü beyanda bulunmamasıdır (buna göre Bikâî'nin, İsa'yı öperek ele verdiği şeklindeki İncil rivayetini görmediğini ya da kabul etmediğini söyleyebiliriz). Yine Bikâî'ye göre hadisenin bir gece vakti meydana gelmesi, meselenin kesin olarak anlaşılamayacağını üçüncü delilidir (yani gece yakaladıkları şahsın en azından gündüz gözüyle tanılabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla ya ulema bu duruma çok da dikkat etmemiştir ya da yakalanan şahıs daha sonra İsa'ya benzetilmiştir). Öte yandan Yahuda'nın intihar ettiği şeklindeki bilgiler için de tam olarak doğrudur denebilir. Bikâî'ye göre muhtemelen bu iddiayı, İsa yerine öldürülen Yahuda'yı ortaklıkta göremeyen Hıristiyanlar ileri sürmüştür. Dolayısıyla bu meseleye hangi açıdan bakılırsa bakılsın, Kuran ayetlerinde bahsedilen meşkûk ölüm kabul edilmelidir.⁸²

Kasimî de konuyu İncillerden yaptığı oldukça uzun alıntılarla anlattıktan sonra, Bikâî'ye göndermede bulunarak aslında bu işin kesinlikle Kuran'ın anlatığına uygun olduğunu, çarmıha gerilenin İsa olamayacağını söyler. Âûsî'nin ulaşamadığımız bir eserinde yaptığı bir alıntıya dayanarak da baş kâhinin İsa'ya, "Sen Mesih misin?" diye sormasından sonra, İsa'nın "Bunu sen söyledin." demesine atıfta bulunarak, yalan söylemesi düşünülemeyecek olan Mesih'in bu soruya kesin olarak 'evet' cevabı vermesi gerektiğini ifade eder. Dolayısıyla bu bile onun İsa olmadığını gösterir, der.⁸³

Ebu Hayyân, çarmıhta kimin öldüğü konusunda Hz. Peygamber'den herhangi bir rivayetin gelmediğini, bu sebeple Kuran ayetleri dışında bir bilginin geçerli olamayacağını söyler; çünkü ona göre benzetilme olayında kesin olarak bir teşhiste bulunabilmenin tek yolu duyu organlarıyla bunu tespit etmek şeklinde olabilirdi; ancak Allah Teala duyu organlarını kör bırakan bir senaryo kurduğundan, bu konudaki tek doğru bilgi kaynağı, sadık haber olmak zorundaydı.⁸⁴ Merâğî de ilgili ayetin izahında, İsa'nın suretinin bir başkasına verilmesi

⁸¹ el-Bikâî, Ebu'l-Hasan Burhanüddin İbrahim b. Ömer b. Hasan (885/1480), *Nazmu'd-Dürer fî Tenâsübi'l-Âyât ve's-Süver*, I-XXII, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Kahire 1976, V, 464-496.

⁸² Bikâî, *Nazmu'd-Dürer*, V, 495-496.

⁸³ el-Kâsimî, Muhammed Cemalüddîn (1914), *Mehâsinu't-Te'vîl*, Faysal İsa el-Bâbî el-Halebî, I-XVII, Kahire, ts., V, 1639-1661.

⁸⁴ Endelüsî, *el-Bahru'l-Muhîr*, III, 390.

olayını zikrederken, aslında duyu organlarının ilahi bir müdahale olmadan da bu tür bir olayda yanılabilceğini bize ispatlamaya çalışır. 1539 yılında Avrupa'da gerçekleşen ve hukuki bir takım tartışmaların da yaşanmasına sebep olan bir hadiseden bahsederek Kuran'da anlatılan böylesi hadiselerin gerçek hayatta da olabileceğini anlatmak ister.⁸⁵ Abduh da insanların birbirine benzesinin mümkün olduğunu, hatta uzun süre bir arada yaşayan insanların birbirlerine sureta benzediklerini ileri süren sözler söyler ve tarihsel, tıbbî bir takım deliller getirir.⁸⁶ Elbette ki burada onun kastı, İsa'nın değil, ona benzer birinin çarmıha gerildiğini Hıristiyan dünyaya kanıtlamaktır.

SONUÇ YERİNE

Esefle belirtmek gerekir ki Yahuda İskaryot özelinde yapmış olduğumuz bu inceleme, tefsir geleneğinde Ehl-i Kitap bilgisine dair vahim bir realiteyi de gün ışığına çıkarmıştır. Konuyla ilgili elde bulunan tefsir rivayetlerinin kahir ekseriyeti, maalesef, sadece ilk dönem tefsirlerinden Taberî'de geniş bir şekilde ele alınmış, ancak daha sonraki tefsirlerde mesele bu denli geniş bir şekilde işlenmemiştir. Konuyu detaylı olarak inceleyen rivayetlerse nihayet Taberî'den alıntılar yaparak izahatlarda bulunmuşlardır. Tabir caizse *Câmiu'l-Beyân*'dan sonra bu alandaki yorumlar neredeyse kurumuştur.⁸⁷ Ehl-i Kitap'ın bu konuda Kitab-ı Mukaddes üzerine yaptığı yorumlar hemen hiçbir tefsir kitabına girmediği gibi müfessirlerin kendi coğrafyalarında yaşayan Ehl-i Kitap mensuplarından naklettikleri herhangi bir referans da mevcut değildir. Bu durum tefsir geleneği açısından herhalde üzücüdür ve kanaatimizce sebepleri üzerinde dikkatle durulması gerekir.

Tefsir kaynaklarında geçen rivayetlerin mazmunu, büyük ölçüde kanonik İncillerle uyumaktadır. Kanonik İncillerden farklı yani, çarmıha gerilenin İsa olmadığına dair açık Kuranî bilgidir. Zaten son derece girift olan rivayetler bu müşterek husus dışında başka bir ortak noktaya da sahip değildir. İşin ilginç yanı, bu bilginin de büyük ölçüde Ehl-i Kitap geçmişi olan ya da bu geleneğe vukufu bulunan ulemeden nakledilmiş olmasıdır. Hal böyle olunca iki husus akla gelmektedir; ya bu bilgiler gerçekten Ehl-i Kitap'tan alınmıştır ve o dönem Ehl-i Kitap mensupları arasında hem Kanonik İncillerden hem de Yahuda İncili'nden farklı yorumlara rastlanmaktadır -ki bu çerçevede gördüğümüz rivayetle-

⁸⁵ el-Merâğî, Ahmed Mustafa (1952), *Tefsîru'l-Merâğî*, I-XXX, Mektebetü ve Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1963, IV, 13.

⁸⁶ Abduh, Muhammed (1905)-Reşid Rıza, Muhammed (1935), *Tefsîru'l-Menâr*, I-XII, Dâru'l-Menâr, Kahire 1373-1380H., VI, 38-39.

⁸⁷ Hatta son dönemde bu kültüre diğer bütün müfessirlerden daha başarılı bir şekilde eğilmiş olan Mevdudî bile konuyla ilgili sadra şifa herhangi bir bilgi vermemektedir. Bk. Mevdudî, Ebu'l-A'lâ (1979), *Tefhîmu'l-Kurân* (tr. Komisyon), I-VII, İstanbul 1995, I, 426-430. Modern dönemde bu konuyla ilgili detaylı bilgi veren tek tefsir, *Menâr*'dır. Ne var ki onda da mesele haç olayının çarpık bir itikat olduğuna yönelik eleştiriler şeklinde ele alınmış olup Yahuda hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bk. Abduh-Reşid Rıza, *el-Menâr*, VI, 23-59. Kuşkusuz Abduh'un ya da Reşid Rıza'nın tefsir tarzları böyle bir konuya eğilmelerini de gerektirmiyordu. Doğrusu *Menâr* tefsirinin bu bölümünün Türkçeye kazandırılması ve üzerinde çalışılması önemli bir hizmet olacaktır.

rin hangi Ehl-i Kitap mensubundan alındığına dair bir açıklama yoktur⁸⁸ ya da bu bilgileri nakledenler rivayetler üzerinde, kim tarafından yapıldığını bilme imkânına sahip olmadığımız tasarruflarda bulunmuşlardır. İslam tefsir geleneğinde bu konu hakkında var olan bilgiler değerlendirildiğinde kanonik İncilleri doğrular tarzda rivayetler olduğu gibi Yahuda'ya nispet edilen İncil'de yer alan bilgileri doğrulayan rivayetlere de rastlanmaktadır. Bu da bize tefsir kaynaklarındaki bu bilgilerin vahye dayalı bilgilerden ziyade Hıristiyan âleminde o dönemde dilden dile dolaşan bilgilerin aktarımından ibaret olduğunu düşündürmektedir. Nitekim konuyla ilgili rivayetlerin oldukça önemli bir bölümünün Ehl-i kitap geleneğinden beslenen müfessirlere ya da mühtedilere ait olması, bu kanaatimizi pekiştirmektedir. Ancak en azından bu noktada şöyle bir iddiada bulunmak abartılı olmaz: Kanonik İnciller tarafından asırlarca insanlara öğretilenin aksine, Yahuda İskaryot hakkında farklı bilgiler de mevcuttu ve bu bilgiler bizzat Hıristiyan gelenek içerisinde yer almaktaydı.

Yahuda İskaryot'un bir hain ya da bir kahraman olduğuna dair kanonik İncillerde yer alan pasajları ihtiyatla ele almak gerektiği açıktır. Bununla birlikte söz konusu pasajların tahrif edildiğine dair elimizde bilimsel olduğunu iddia edeceğimiz türden kesin bir belgeye henüz sahip değiliz.⁸⁹ Nihayet bugün elde edilen Yahuda İncili de mevsukiyet açısından en az kanonik İnciller kadar problemlidir. Ne var ki bizzat kanonik İncillerin konuyla ilgili olarak kendi içerisinde tutarlı bir ifadeye sahip olmaması ya kıssaların müteşabih yapısına uygun olarak meselenin girift bir şekilde yansıtıldığını ya da İncillerde ciddi bir tahrif olgusunun vuku bulduğunu gösterir. Bu açıdan Yahuda İskaryot'un kimliği hakkındaki bilgilerin hâlâ bir sır perdesi altında olduğu söylenebilir; ancak Hıristiyanlığın ciddi inanç konularından birisi hakkındaki bu sarsıcı bulguların, eldeki İncil metinlerinin mevsukiyeti hakkında şüpheler uyandırdığına kuşku yoktur.

Yahuda İskaryot sıradan bir insan olmadığı gibi havariler arasında itibarsız biri de değildi. Aksine havarilerin önde gelenlerindendi ve kendisine itimat edilmekteydi. İncillerde kaydedildiği üzere yoksullar için toplanan paraların emanet edildiği havari Yahuda İskaryot idi. İsa'nın ve diğer havarilerin gafil bir şekilde böyle birini dost, sırdaş ve yed-i emin kabul etmeleri pek makul görünmemektedir. Dolayısıyla onu hain ilan eden İncil tefsir geleneğinin bu noktada getirebileceği tek izah, şeytanın, Yahuda İskaryot'un ruhunu ele geçirmesi olacaktır.⁹⁰ İncillerde de var olan bu yaklaşım, denebilir ki orta çağ Avrupa'sının

⁸⁸ Bu durumda Barnaba İncilinin ya da Barnaba'ya benzerlik gösteren diğer bir İncil nüshasının o dönemde mütedavil olduğunu düşünmek gerekir; çünkü çarın gerilenin Hz. İsa olmadığı konusu yalnızca, Hıristiyan dünya tarafından makbul addedilmeyen Barnaba İncili'nde geçmektedir.

⁸⁹ Esasen günümüzde anlaşılan şekliyle İncil'in tahrif edildiği iddiası, bize göre birçok açıdan problemlidir. Kanaatimizce Kuran'ın, İncil'in tahrif edildiğine dair ifadeleri daha farklı şekillerde okunmaya müsaittir. Bk. Polat, Fethi Ahmet, "İnsan Hakları ve Özgürlükleri Bağlamında Kuran'da Dini Pluralizm", *Bakı Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin Elmi Mecmuesi*, cilt: 1, sayı: 1, Baku 2004, s. 35-36.

⁹⁰ İncillerde var olan bu açıklamalar İncil tefsirlerine de girmiştir. Bk. McDonald, *Kutsal Kitap Yorumu*, I, 530. Açıkتر ki bu yaklaşımlarda bir çelişki mevcuttur; çünkü aynı eserlerde Yahuda'nın kö-

bütün bir dinî içerikli tiyatral gösterilerinde yaygın bir şekilde temsil edilmiştir.⁹¹

Yahuda İskaryot'un Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesindeki rolüyle ilgili dört İncil'de yer alan ifadelerin, Hıristiyan dünyanın Yahudilere bakışını ciddi anlamda etkilediğine de kuşku yoktur. Batı dünyasında bu etki, Hitler'in 1. Dünya Savaşındaki stratejisinden, 2004 yılında gösterime giren "the Passion" adlı filme kadar⁹² her dönemde farklı şekillerde tezahür ede gelmiştir.⁹³ Dolayısıyla Yahuda İncili, bu anlamda Batı dünyasında asırlardan beri var olan Antisemitik duygulara sahip Hıristiyanlar için ciddi bir darbe olmuştur. Her ne kadar Yahuda İncili'nin apokrif olduğu söylene de insanların hafızasında bir şekilde yer alan bu konunun, Hıristiyanlığın menşei ve gelişimi hakkında hafızalarda yeni birçok problemin üretilmesine zemin teşkil edeceği kesindir. Bununla birlikte bu durum, Yahuda İncili'nin orijinalitesi ve ortaya çıkışı hakkında akılda çeşitli şüphelerin oluşmasına da sebebiyet verecektir. Din ve siyasetin birbirinden kolay ayır edilemediği günümüzde Yahuda İncili'nin otantik olup olmadığı meselesi, en az diğer dört İncil'in otantikliği kadar tartışılacaktır.

Yahuda İncili'nde anlatıldığı şekliyle çarmıh hadisesinde Yahuda İskaryot'un oynadığı rol, bütün bir Hıristiyan dünyanın en önemli ilkelerinden biri olan kefarete doktrini hakkındaki inanç üzerinde hafife alınamayacak sarsıntılara yol açacaktır. Bununla birlikte cevaplanması gereken şu soru gözden kaçırılmamalıdır: Eğer Yahuda İskaryot çarmıh hadisesinde ilahi bir plana uygun davranmış ve bu sayede Hıristiyanlıkta son derece önemli bir ilkenin, kefarete doktrininin hayata geçirilmesine sebep olmuşsa, o zaman benzer bir rolde payı olan Yahudiler hangi mantıkla günahkâr addedileceklerdir? Romalı lejyonerlerin, Pilatus ve Hirodes'in bu ulvi göreve aracılık etmelerindeki karmaşık durum neyle açıklanacaktır? Hıristiyanların iddia ettiği türden bir kefarete doktrini söz konusu olmuş ise Hz. İsa'nın katlinde rol alanlar ya seçilmişlerdir ya da Tanrı'nın, kendilerini bu işe mecbur kıldığı tarihsel figüranlardır. Nitekim çarmıh hadisesinin anlatıldığı İncil pasajlarında Petrus'un da Hz. İsa'yı inkâr edeceği anlatılır; ancak bu, hiç de onun hainliğine bir işaret olarak değerlendirilmez; aksine, tanrısal bir kurgunun vakıada tezahürü olarak görülür.

Asli günahın Âdem oğulları ve Havva kızlarını kirletmesine gönüllü razı olmayarak oğlunu feda eden bir Tanrı'nın, bu işe 'vesile' kıldığı Yahuda İskaryot'a

→ →

tülüğünün zaten kendinde var olduğu, İsa'nın da bunun bildiği söylenmektedir. Bk. McDonald, *Kutsal Kitap Yorumu*, I, 484.

⁹¹ Twycross, Meg, "the Theatre", *the Bible and Culture* (nşr. F.A. John Sawyer), Blackwell Publishing, Avustralya 2005, s. 349.

⁹² Filmin etkisi o denli büyük olmuştur ki sadece sinema dili açısından değil, içerik ve etkileri bakımından da film hakkında birçok akademik makale kaleme alınmıştır. Bk. [http://scholar.google.com.tr/scholar?q=The+Passion+of+the+Christ+\(2004\)&hl=tr&um=1&ie=UTF-8&oi=scholar](http://scholar.google.com.tr/scholar?q=The+Passion+of+the+Christ+(2004)&hl=tr&um=1&ie=UTF-8&oi=scholar) (06.02.2009)

⁹³ Hatta Yahuda İncili'nin bulunmasından sonra buradaki bilgiler de çeşitli çalışmalara konu olmaya başlamıştır. İngiliz romancı Jeffery Archer, Yahuda İncili'nden yola çıkarak kaleme aldığı "The Gospel According to Judas" adlı kurgusal romanda Yahuda'nın oğlu olduğu varsayılan Bünyamin İskaryot'un ağzından o günlerde yaşananları aktarmaktadır. Bk. <http://www.jeffreyarcher.co.uk/gospel.htm> (09.01.2009)

(bu arada Yahudilere ve Romalılara) Hıristiyan dünyanın bütün bir tarihi boyunca duyduğu kin ve öfkeyi nasıl görmezden geleceği tam bir dilemma olsa gerektir.

Kaynaklar:

- » Abduh, Muhammed (1905)-Reşid Rıza, Muhammed (1935), *Tefsiru'l-Menâr*, I-XII, Dâru'l-Menâr, Kahire 1373-1380H.
- » Ahmed Emin (1886-1954), *Duha'l-İslam*, (I-II, el-Hey'e el-Mısıriyye el-Âmme, Kahire 1997, 1998), (III, Mektebe en-Nahda), Kahire, ts.
- » _____, *Fecru'l-İslam*, Dâru'l-Kitâb el-Arabî, Beyrut, ts.
- » Allison, Dale C., "Jesus", *Encyclopedie of Religion* (nşr. Lindsay Jones), I-XIV, Thomson and Gale, Washington 2005.
- » Aydın, Mahmut, "Yahuda İskaryot Bir Hain mi, Yoksa Bir Kahraman mı? Yahuda İncili Üzerine Bir Yorum", *Milel ve Nihal*, Yıl: 3, Sayı: 1-2, Haziran 2006.
- » Aygün, Abdurrahman, *Barnaba İncili* (nşr. Osman Cilacı), Tekin, Konya 1989.
- » Bammel, Ernst, "Judas Iscariot", *Encyclopaedia Britannica: a New Survey of Universal Knowledge* (nşr. Warren E. Preece), I-XXIV, Encyclopaedia Britannica Inc., USA 1965.
- » Baybal, M. Sami, *İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü*, Yediveren, Konya 2002.
- » el-Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin b. Mesud (516/1122), *Meâlimu't-Tenzil* (nşr. Muhammed Abdullah Nemr), I-VIII, Dâru't-Tayyibe, Riyad 1993.
- » el-Bikâî, Ebu'l-Hasan Burhanüddin İbrahim b. Ömer b. Hasan (885/1480), *Nazmu'd-Dürer fi Tenâsübi'l-Âyât ve's-Süver*, I-XXII, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Kahire 1976.
- » Borges, Jorge Luis (v. 1986), *Collected Fictions* (Andrew Hurley), Allan Lane, London 1998.
- » Bruce, F. F., *New Testament History*, a Galilee Book, New York 1980.
- » Cane, Anthony, *the Place of Judas Iscariot in Christology*, Ashgate Publishing, Surrey 2005.
- » Cheyne, T. K., "Judas Iscariot", *Encyclopaedia Biblica: a Critical Dictionary of the Literary Political and Religious History the Archeology Geography and Natural History of the Bible* (nşr. T. K. Cheyne - J. Sutherland Black), I-IV, the Macmillan Company, London 1991.
- » el-Furâtî ed-Deyruzzûrî, Abdulkadir Mollahîş el-Ğâzî (1978), *Beyânu'l-Meânî*, I-VI, Dâru't-Terakkî, Şam 1382H.
- » Henkey, C. H., "Apocrypha", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003.
- » Dante, Alighieri (1265-1321), *İlahi Komedya* (tr. Rekin Teksoy), Oğlak, İstanbul 2004.
- » _____, *The First Canticle, Inferno, of the Divine Comedy of Dante Alighieri* (Trans. Thomas William Parsons), Cambridge Press of John Wilson and Son, Boston 1867, pp. 212.
- » Dawkins, Richard, *the God Delusion*, Houghton Mifflin Harcourt, Boston-New York 2006.
- » Ebu Hayyân el-Endelüsî, Esîruddin Muhammed b.Yusuf el-Ceyyânî (745/1344), *el-Bahru'l-Muhît*, I-VIII, Matbaatu's-Seâde, Mısır 1328H.
- » Ehrman, Bart D., *the Lost Gospel of Judas Iscariot: A New Look at Betrayer and Betrayed*, Oxford University Press, London 2006.
- » Flanagan, N. M., "Judas Iscariot", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003.
- » Macrae, G. W., "Passover, Feast of", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003.
- » Harman, "İsa", *DİA*, XXII, İstanbul 2000.
- » _____, Ömer Faruk, *Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Barnaba İncili* (Basılmamış), İstanbul 1994.
- » Gündüz, Şinasi, *Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu, Ankara 2001.
- » Harran, Marilyn J., "Suicide", *the Encyclopedie of Religion* (nşr. Mircea Eliade), I-XV, Macmillan Publishing Company, New York - Collier Macmillan Publishing, London 1987.
- » Heat, Gordon L., Porter, Stanley E., *the Lost Gospel of Judas: Separating Fact from Fiction*, William B. Eerdmans Publishing, Wyoming 2007.
- » Hueter, John E., *Matthew, Mark, Luke, John: Now Judas and His Redemption: (in Search of the Real Judas)*, Branden Books, 1983.
- » Huges, Thomas Patrick, *Dictionary of Islam*, Munshiram Manoharial Publishers, New Delhi 1995.
- » Humbert, A., "Docetism", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003.
- » İbn Cüzeyy el-Kelbî, Muhammed b. Ahmed (741/1340), *et-Teshîl li Ulûmi't-Tenzil*, I-II,

- Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995.
- » İbn Ebî Şeybe, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed (235/849), *el-Musannef* (nşr. Muhammed Avvâme), I-XXVI, Dâru Kurtuba, Beyrut 2006.
  - » İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (774/1372), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm* (nşr. Sami b. Muhammed Selâme), I-VIII, Dâru't-Tayyibe li'n-Neşr, Riyad 1999.
  - » İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemalüddin Abdurrahman b. Ali (597/1201), *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, I-X, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut 1987.
  - » Jeremias, Joachim, *New Testament Theology: the Proclamation of Jesus*, Macmillan Publishing Company, New York 1988.
  - » el-Kâdî el-Beydâvî, Nâsiruddîn Ebî Saîd Abdillâh b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî (685/1286), *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988.
  - » el-Kâsimî, Muhammed Cemalüddîn (1914), *Mehâsinu't-Te'vîl*, Faysal İsa el-Bâbî el-Halebî, I-XVII, Kahire, ts.
  - » el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (671/1273), *el-Câmî' li Ahkâmî'l-Kur'ân*, I-XVI, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.
  - » Kerr, C. M., "Judas Iscariot", *International Standard Bible Encyclopedia* (nşr. Orr, James), 1915.
  - » Kierkegaard, Soren (1813-1855), *Journals and Papers* (nşr. ve tr. Howard V. Hong, Edna H. Hong), II. Volume, Indiana University Press, Bloomington 1970.
  - » Krosney, Herbert, *the Lost Gospel: the Quest for the Gospel of Judas Iscariot*, National Geographic Society, 2007.
  - » Kuzgun, Şaban (2000), *Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri*, Ankara 1996.
  - » Maclaren, John James, "Jesus Christ", *the International Standard Bible Encyclopedia* (nşr. James Orr), I-IV, the Howard-Severance Company, Chicago 1915.
  - » McDonald, William, *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)*, I-III, Yeni Yaşam, İstanbul 2000.
  - » el-Merâğî, Ahmed Mustafa (1952), *Tefsîru'l-Merâğî*, I-XXX, Mektebetü ve Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1963.
  - » Mevdudî, Ebu'l-A'lâ (1979), *Tefhîmu'l-Kur'ân* (tr. Komisyon), I-VII, İstanbul 1995.
  - » Mukâtil b. Süleyman (150/767), *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* (nşr. Abdullah Mahmud Şahhâte), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-V, Beyrut 2002.
  - » Murphy, R.E., "Canon, Biblical", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003.
  - » *Müjde-İncil'in ABC Dizini*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 1994.
  - » en-Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud (710/1310), *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, I-III, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1989.
  - » Neishat, Mordkhai, "Qumran", *Encyclopaedia Judaica* (ed. Fred Skolnik), I-XXII, Thomson and Gale, USA, ts.
  - » Osman, Ahmed, *Mahtûtâtu'l-Bahri'l-Meyyit*, Dâru's-Şurûk, Kahire, ts.
  - » Polat, Fethi Ahmet, "İnsan Hakları ve Özgürlükleri Bağlamında Kuran'da Dini Pluralizm", *Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat Fakültesinin Elmi Məcəmuesi*, cilt: 1, sayı: 1, Bakı 2004.
  - » Rahmetullah Efendi (1306/1889), *İzharu'l-Hakk Tercümesi* (tr. Ömer Fehmi Efendi, Nüzhet Efendi), Sönmez, İstanbul 1972.
  - » er-Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer et-Temîmî (606/1209), *Mefâtihu'l-Ğayb*, I-XXXII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.
  - » Rees, T., "Betray; Betrayed; Deliver (up)", *the International Standard Bible Encyclopedia: A-D* (nşr. Geoffrey W. Bromiley), William B. Eerdmans Publishing, Wyoming 1995.
  - » Reşid Rıza (1935), "Es'ile min Tunus", *Mecelletü'l-Menâr*, XXVIII, Mısır 1927.
  - » Rhodes, J. N., "Barnabas", *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003.
  - » Robinson, James McConkey, *the Secrets of Judas: the Story of the Misunderstood Disciple and His Lost Gospel*, HarperCollins, New York 2007.
  - » es-Sa'lebî, Ebu İshak Ahmed b. İbrahim Nîsâbü'rî (427/1035), *el-Keşf ve'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasen), I-VI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
  - » Schirmacher, Christine, "the Influence of Higher Bible Criticism on Muslim Apologetics in the Nineteenth Century", *Muslim Perceptions of Other Religions: a Historical Survey* (nşr. Jacques Waardenburg), Oxford University Press, New York 1999.
  - » es-Süyûtî, Celâlüddin (911/1505), *ed-Dürü'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr* (nşr. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî), I-XVI, Merkezü Hecr li'l-Buhûs ve'd-Dirâsati'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye, Kahire 2003.

- » Şeltut, Mahmûd, “İsâ'nın Ref'i (tr. Ethem Ruhi Fiğlalı)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1978.
- » *The Gospel of Judas* (Trans. Rodolphe Kasser, Marvin Meyer, and Gregor Wurst in collaboration with Francois Gaudard), 2006.
- » *Thomas'ın İncili, İsa'nın Gerçek Sözleri* (tr. Ergün Arıksal), Ruh ve Madde, İstanbul 1988.
- » et-Tabatabâî, es-Seyyid Muhammed Hüseyin (1981), *el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, I-XXII, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut 1997.
- » et-Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezîd (310/923), *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, I-XXI, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- » et-Tabersî, Ebî Ali el-Fadl b. el-Hasen (548/1153), *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân* (nşr. Komisyon), I-X, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut 1995.
- » Twycross, Meg, “the Theatre”, *the Bible and Culture* (nşr. F.A. John Sawyer), Blackwell Publishing, Avusturalya 2005.
- » Ünal, Mehmet, “Tefsir Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Ölümü, Ref'i ve Nüzûlü Meselesi”, *İslâmiyât*, cilt: III, sayı: 4, Ankara 2000.
- » Wright, A. G., “High Priest”, *New Catholic Encyclopedia* (nşr. Berart L. Marthaler), I-XV, Thomson and Gale, Washington 2003.
- » Yamauchi, E. M., “Apocryphal Gospels”, *the International Standard Bible Encyclopedia: A-D* (nşr. Geoffrey W. Bromiley), William B. Eerdmans Publishing, Wyoming 1995.
- » Yazıcı, İshak, “Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Ref'i ve İlgili âyetlerin Yorumlarının Tahlihi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 20-21, Samsun 2005.
- » ez-Zehebî, Muhammed Hüseyin (1977), *et-Tefsîr ve'l-Müfessîrîn*, I-II, Dâru lhyâit-Türâsî'l-Arabî, Beyrut 1976.
- » ez-Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed (748/1348), *Mizânu'l-İ'tidâl fî nakdi'r-Ricâl* (nşr. Adil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammad Muavvid), I-VIII, Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, Beyrut 1995.
- » _____, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* (Şuayb el-Arnâvut başkanlığında bir heyet), I-XXXII, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, ts.
- » _____, *Tezkiratu'l-Huffâz* (nşr. Zakeriyya Umeyrât), I-IV, Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, Beyrut 1998.
- » ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ömer (538/1144), *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucûhi't-Te'vîl* (nşr. Adil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muavvid), I-VI, Mektebetu'l-Ubeykân, Riyad 1999.
- » [http://scholar.google.com.tr/scholar?q=The+Passion+of+the+Christ+\(2004\)&hl=tr&um=1&ie=UTF-8&oi=scholar](http://scholar.google.com.tr/scholar?q=The+Passion+of+the+Christ+(2004)&hl=tr&um=1&ie=UTF-8&oi=scholar) (06.02.2009)
- » <http://www.abcnews.go.com/Primetime/story?id=1810169&page=1> (10.02.2009)
- » <http://www.aprildeconick.com/gospelofjudas.html> (10.02.2009)
- » <http://www.aprildeconick.com/gospelofjudas.html> (10.02.2009)
- » <http://www.nytimes.com/2007/12/01/opinion/01deconink.html?ex=1354251600&en=91c478a2d5fb0116&ei=5124&partner=permalink&exprod=permalink> (10.02.2009).
- » <http://www.jeffreyarcher.co.uk/gospel.htm> (09.01.2009)
- » <http://www.judasishariot.com/> (10.02.2009)
- » http://www.nytimes.com/2006/04/06/science/06cnd-judas.html?incamp=article_popular (10.02.2009)
- » <http://www9.nationalgeographic.com/lostgospel/> (10.02.2009).